

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

81'25:141.112=111=161.2

Погоджено
Декан гуманітарно-педагогічного
факультету,
кандидат філософських наук, доцент
_____ Савицька І.М.
«__» _____ 2024 р.

Допускається до захисту
Завідувач кафедри іноземної
філології і перекладу,
доктор педагогічних наук,
професор _____ Амеліна С.М.
«__» _____ 2024 р.

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: Стратегії та тактики англо-українського перекладу оказіоналізмів (на матеріалі твору К.С. «Льюїса Хроніки Нарнії. Срібний Трон»)

Спеціальність: 035 «Філологія»

Спеціалізація: 035.041 – Філологія (германські мови та літератури (переклад включно))

Програма підготовки: освітньо-професійна

Виконав студент _____ Кохан К. В.

Керівник магістерської роботи _____ Гольцова М. Г. канд. філ. наук, доцент

КИЇВ – 2024

Форма № Н-9.012

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Завідувач кафедри іноземної філології і перекладу,
доктор педагогічних наук, професор _____ Амеліна С.М.
«___» _____ 2024 р.**

ЗАВДАННЯ ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Студента Кохана Костянтина Віталійовича

Спеціальність: 035 «Філологія»

Спеціалізація: 035.041 – Філологія (германські мови та літератури (переклад включно))

Програма підготовки: освітньо-професійна

1. Тема магістерської роботи: Стратегії та тактики англо-українського перекладу okazіonalіzmів (на матеріалі твору К.С. Льюїса «Хроніки Нарнії. Срібний Трон»)

Керівник магістерської роботи: Гольцова М. Г. канд. філ. наук, доцент

Затвердження наказом від «..» ...

2. Мета роботи: дослідження стратегій та тактик, які використовують в перекладі okazіonalіzmів з англійської мови на українську.

3. Завдання:

1. дати визначення поняття “okazіonalіzm”;

2. Виявити основні способи створення okazіonalіzmів;

3. дослідити типологію okazіonalіzmів;

4. проаналізувати теорії і підходи до дослідження okazіonalіzmів; 6. Підбиття висновків

5. проаналізувати культурний та лінгвістичний контекст твору К.С. Льюїса «Хроніки Нарнії: Срібний трон».
6. подати класифікацію okazіоналізмів у творі за різними лінгвістичними параметрами: фонетичними, морфологічними, семантичними, синтаксичними;
7. дослідити особливості функціонування okazіоналізмів у художньому творі;
8. розглянути різні стратегії та тактики перекладу okazіоналізмів з англійської на українську мову.
9. надати оцінку ефективності і адекватності використаних стратегій і тактик перекладу;
10. проаналізувати труднощі перекладу okazіоналізмів;
11. підбиття висновків.

3. Апробація

- “Okazіоналізми як виразники авторської унікальності: проблеми перекладу та лінгвістичне значення”; The 3rd International scientific and practical conference “Science and technology: challenges prospects and innovations” (November 1-3, 2024), CPN Publishing Group, Osaka, Japan. 2024.”
- “Стратегії і тактики перекладу okazіоналізмів на матеріалі твору К.С. Льюїса «Хроніки Нарнії. Срібний Трон»”; IV International Scientific and Practical Conference “Scientific achievements of contemporary society” (November 7-9, 2024)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОКАЗІОНАЛІЗМІВ І ПЕРЕКЛАДУ	8
1.1 Визначення поняття okazіоналізм	8
1.2 Види та функції okazіоналізмів в англійській та українській мовах.....	20
1.3. Аналіз теорій і підходів до дослідження okazіоналізмів	25
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ОКАЗІОНАЛІЗМІВ У ТВОРІ К.С. ЛЬЮІСА «ХРОНІКИ НАРНІІ. СРІБНИЙ ТРОН».....	34
2.1 Аналіз культурного та лінгвістичного контексту твору	34
2.2 Класифікація okazіоналізмів у творі за різними лінгвістичними параметрами (фонетичними, морфологічними, семантичними, синтаксичними)	40
2.3 Особливості функціонування okazіоналізмів у художньому творі	45
Висновки до розділу 2	55
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ ОКАЗІОНАЛІЗМІВ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ К.С. ЛЬЮІСА «ХРОНІКИ НАРНІІ. СРІБНИЙ ТРОН»..	58
3.1 Стратегії та тактики перекладу okazіоналізмів.....	58
3.2 Оцінка ефективності і адекватності використаних стратегій і тактик перекладу	61
3.3. Аналіз труднощів перекладу okazіоналізмів з англійської на українську мову	65
Висновки до розділу 3	73
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	86

ВСТУП

Високодинамічні процеси в лексичній системі англійської мови призвели до численних лексичних інновацій та змін у словотворенні. Тому не дивно, що сучасна лінгвістика зосередилася на широкому вивченні нових лексичних номінативних одиниць на лексичному рівні. Одним з найяскравіших прикладів таких лексичних одиниць є частина неологізмів, відомих як «оказіоналізми». Створюючи okazіоналізми у своїх художніх творах, автори прагнуть збагатити зміст свого твору, створюючи мову, яка може викликати або доповнити емоції та переживання, пов'язані з певною сценою в оповіданні. Оказіоналізми також можуть надати тексту особливої експресії. Така мова ламає шаблони сприйняття. Оказіональні слова – це ідеальні неологічний мовний засіб, які привертають увагу та зацікавлюють читача. Вони викликають здивування і стимулюють до інтерпретації okazіональних слів і текстів, що їх містять. Тема неологізмів стала однією з центральних у сучасній лінгвістиці, оскільки словниковий склад мови реагує на зміни в соціальній, політичній, культурній та інших сферах життя і поповнюється новими словами на позначення предметів, явищ, процесів, понять, якостей, властивостей і дій. Лексичний склад мови не залишається у фіксованому вигляді, а постійно змінюється та оновлюється, що ставить нові питання про необхідність і доцільність вивчення нових слів на кожному етапі наукового пізнання, нові слова є одним із проявів життя мови як безперервної і неусвідомленої діяльності, яку мовець передає з покоління в покоління, свідченням її динамічної природи і здатності збагачувати свій словниковий запас.

Актуальність дослідження. Питання вивчення нових мов завжди цікавило лінгвістів різних країн. Важливість теми підтверджується низкою досліджень сучасних науковців, які зосереджують увагу на складі, структурі та функціях нових слів. Це допомогло глибше зрозуміти лінгвістичну теорію і відповісти на багато питань у галузі лексикографії, словотвору, граматики та стилістики. Не менш важливим є вивчення культури мови, її стандартизації та виявлення тенденцій розвитку мови. Появу нових слів можна пояснити різними причинами. Потребою

позначити новий предмет або поняття; необхідністю назвати певний предмет, явище, поняття, властивість, якість або дію; бажанням передати смисловий відтінок або вираз, для якого в літературній мові немає спеціального слова; бажанням «оживити» смисловий або стилістичний відтінок загальноживаного слова; потребою порушити автоматизм мови. Зважаючи на багатофункціональність й актуальність okazіоналізмів, все більше науковців присвячують їм свої дослідження. До аналізу феномену okazіоналізмів вже зверталися вчені Гоєнгауз В. (Оказіоналізми в сучасній українській мові), Зібольд В. (Функціонування okazіоналізмів у мовленні), Карабан В. І. (Оказіоналізми в українській мові: підхід до аналізу), Михайлова В. Н. (Неологізми в українській мові: сучасні тенденції) та Ребрій О. (Оказіоналізми та їх роль у мовленні).

Інтерес мовознавців до проблем і питань неології загалом та okazіоналізмів зокрема постійно зростає. Зокрема ж актуальним питанням є проблеми перекладу okazіоналізмів у художньому творі, адже такі слова належать до категорії без еквівалентної лексики та вимагають від перекладача вправності та професіоналізму у їх перекладі. Сучасні дослідження все більше спрямовані на з'ясування природи okazіоналізму як унікальної мовної одиниці та проблеми перекладу, чим зумовлена актуальність дослідження.

Об'єктом дослідження виступають okazіоналізми англійської мови та їх переклад українською мовою.

Предметом дослідження є семантичні та функціональні та стилістичні особливості англо-українського перекладу okazіоналізмів на матеріалі художнього твору.

Матеріал дослідження Матеріалом дослідження слугують словники неологічної лексики української та англійської мов (розписати словники й ресурси), статті та відеоматеріали.

Було вибрано та розглянуто як літературу для основного розгляду художній твір К.С. Льюїса «Хроніки Нарнії. Срібний Трон» (за перекладом Ігоря Ільїна, Катерин Воронкіної та Олександра Кальниченко).

Метою роботи є дослідження стратегій та тактик англо-українського перекладу okazіоналізмів на матеріалі матеріалі твору.

Досягнення мети дослідження передбачає вирішення таких **завдань**:

- дати визначення поняття “оказіоналізм”;
- виявити основні способи створення okazіоналізмів;
- дослідити типологію okazіоналізмів;
- проаналізувати теорії і підходи до дослідження okazіоналізмів;
- проаналізувати культурний та лінгвістичний контекст твору К.С. Льюїса «Хроніки Нарнії. Срібний трон»;
- подати класифікацію okazіоналізмів у творі за різними лінгвістичними параметрами:
- дослідити особливості функціонування okazіоналізмів у художньому творі;
- розглянути різні стратегії та тактики перекладу okazіоналізмів з англійської на українську мову;
- надати оцінку ефективності і адекватності використаних стратегій і тактик перекладу;
- проаналізувати труднощі перекладу okazіоналізмів з англійської на українську.

Методика дослідження, яка включає методи лінгвістичного аналізу:

Метод лінгвістичного спостереження й опису з подальшим теоретичним узагальненням результатів – для систематизації, класифікації й інтерпретації okazіоналізмів як окремої групи неологізмів та способів перекладу okazіоналізмів;

Елементи зіставного методу та перекладацького аналізу для виявлення особливостей репрезентації okazіоналізмів у тексті художньої літератури в аспекті перекладу;

Контекстуальний та прагматичний аналізи – для виявлення основних способів перекладу okazіоналізмів у творі К.С. «Льюїса Хроніки Нарнії. Срібний Трон».

Робота складається зі вступу, трьох параграфів, висновків і списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОКАЗІОНАЛІЗМІВ І ПЕРЕКЛАДУ

1.1 Визначення поняття okazіоналізм

Сучасна мовознавча наука всебічно вивчає нові номінативні одиниці лексичного рівня кінця ХХ ст. Це обумовлюється активністю процесу появи нових слів. Проблеми неології знаходяться в центрі уваги сучасного мовознавства, через те що лексика реагує на зміни в суспільному, громадському, економічному, політичному житті й тісно пов'язана з історією та культурою народу, розвитком науки й техніки. Оскільки лексика становить відкриту систему, вона постійно поповнюється новими словами для позначення предметів, явищ, процесів, понять, якостей, властивостей та дій, що приводить до того, що на кожному етапі наукового пізнання постають нові питання, пов'язані з потребою та доцільністю вивчення новотворів. Зокрема, це стосується структурно-семантичної природи та функціонально-стилістичного призначення okazіональних елементів – позасистемних мовленнєвих явищ, які ілюструють шляхи та форми розвитку мови окремого періоду, відображають взаємодію між мовою й мовленням, а також оновлюють словотвірну та образну можливість української мови [1, с. 299].

В сучасних реаліях відіграють важливу роль у розвитку мови та її адаптації до тих же сучасних реалій складають **неологізми**.

Слово «неологос» має давньогрецьке походження. Воно утворене з двох слів: «neos» – «новий» і «logos» – «слово». Неологізм – це нове слово або словосполучення, що з'явилося нещодавно.

Причин, чому вони є важливими безліч:

- збагачення лексичного запасу: нові слова доповнюють мову, дозволяючи точніше виражати нові поняття, явища та ідеї. Вони роблять мову більш гнучкою та адаптованою до сучасних потреб.

- відображення змін у суспільстві та технологіях: неологізми відображають зміни в суспільстві, культурі, науці та технологіях. Вони допомагають відобразити нові реалії та виклики.
- **творчість та індивідуальність**: автори, поети, вчені та інші творчі особистості використовують неологізми для вираження своїх ідей та образів. Це додає індивідуальності та барвистості мові.
- **створення нових концепцій та образів**: неологізми можуть створювати нові асоціації та образи, що допомагають нам краще розуміти світ навколо.
- Лінгвістична та культурна еволюція: мова постійно змінюється, і неологізми є однією з ознак її живої еволюції. Вони відображають динаміку мови та культури.

Неологізми можуть виникати з різних причин. Вони можуть бути створені для:

- **Позначення нових понять, явищ, технологій або просто для розширення лексичного запасу**: нові явища, технології, або поняття потребують нових слів для їх назви. Наприклад, “кібербулінг” – це неологізм, що означає образливу поведінку в мережі інтернет
- **Заміна попередніх найменувань**: іноді старі слова замінюються новими, щоб зробити назви більш точними, експресивними або стильними. Наприклад, “комп’ютерний вірус” замість “вірус”.
- **Актуалізація застарілих слів**: деякі слова, які вже не вживалися, можуть бути відновлені в мові. Наприклад, “соборність” – це неологізм, який відновився під час формування літературної мови народу.
- **Творчість авторів**: письменники, поети, вчені та інші творчі особистості створюють нові слова для вираження своїх ідей, образів та концепцій.

Отже, Неологізми – це не просто нові слова, це важливий процес, який збагачує мову новими виразами, відображає зміни в суспільстві й технологіях та який допомагає мові розвиватися та адаптуватися до змін. В даній роботі ми розглядаємо певний вид неологізмів, а саме – **оказіоналізми**.

З середини ХХ століття швидко розвиваються нові технології, мода, культура та мистецтво. Не секрет, що мова також піддається цьому впливу. З’являються нові

слова, щоб надати назву різним поняттям. Автори в художній літературі виявляють також не аби яку креативність у використанні спеціальної нової авторської лексики в своїх творах. Завдяки цим словам автор може найкраще описати свої думки й почуття, та змусити читача переживати це разом з ним. Така лексика в мовознавстві і отримала назву **оказіоналізм**.

Оказіоналізм (лат. *occasionalis*: випадковий) – слово та мовний зворот у літературному тексті, що відображає випадкове, незагальноприйняте їх вживання, не відповідає тональності твору, надає йому певних семантичних нюансів. Термін запозичений із релігійного напрямку західноєвропейської філософії XVII ст., представники якого вважали, що фізичні та психічні явища позбавлені будь-якої детермінованості. Їх також ще називають авторським неологізмом: відрізняються вони від власне неологізмів тим, що зберігають свою значеннєву свіжість незалежно від часу їх утворення. [2, с.148]

Оказіоналізми завжди викликають інтерес у читача своєю неповторною формою та звучанням, а також таємничістю свого значення, спонукаючи до зосередженої уваги на їх унікальності та новизні. Ці слова можна легко виділити з великої кількості інших слів. Саме ця властивість **оказіоналізмів** пов'язана з поетичною функцією, яка визначається не лише за допомогою лексичних та граматичних можливостей мови, не лише через унікальність авторських тропів та стилю написання, але й дозволяє автору уникати банальності та звичайності, надаючи твору різноманіття та свіжість.

Вперше поняття «оказіональний» впровадив відомий німецький філолог Г. Пауль, а самий термін «оказіоналізм» запропонувала Н. Фельдман у своїй статті «Оказіональні слова та лексикографія», з якої почалось вивчення **оказіональної** лексики з теоретичного погляду. Дослідник не дає визначення терміну «оказіональність», а лише уточнює природу контекстного новотвору. [1, с.300]

Також, поняття **оказіональний** знаходиться в опозиції до іншого терміну – «зузальний», тобто той, що відповідає прийнятому у певному мовному колективі вживанню слів. Відповідно, усі слова в сучасній українській мові поділяються на два класи: слова «канонічні» – звичайні, загального використання, літературні слова; та

слова okazіональні – випадкові, індивідуального використання, що утворюються самі по собі в процесі самого мовлення. Ці слова відрізняються низкою відмінностей та властивостей, що в цілому зводяться – на рівні лексики – до ознак відмінності між мовою та мовленням: канонічні слова – це лексичні одиниці мови, а okazіоналізми – лексичні одиниці мовлення [7, с. 3]

Okazіоналізми, або ж авторські неологізми – це мовні одиниці, утворені на основі стандартних або нових словотвірних моделей і такі, що володіють вираженим експресивним забарвленням та індивідуальністю. Okazіоналізми рідко стають частиною загального лексикону, що є їхньою головною відмінністю від загальноновживаних неологізмів. Як правило, okazіоналізми тривалий час зберігають свій образ і характер і використовуються тільки в специфічних творах, що виконують певну художню функцію.

Okazіоналізм – це не ізольована мовна одиниця в тексті, а частина тексту – він безпосередньо бере участь у формуванні структури тексту і впливає на читача.

Трактування okazіоналізмів О. Турчак вважаю найбільш релевантним – на її думку okazіоналізм – це слово, незвичайне, експресивно забарвлене, назване по-новому, свіжо й оригінально, та яке називає предмети, явища дійсності, утворене з порушенням законів словотворення чи мовної норми і існує лише в певному контексті, у якому воно виникло, має свого автора... .

Okazіональні слова – один із проявів (у широкому сенсі) поетичної мови. Створюючи okazіональне слово, автор свідомо відступає від норми і, якщо вона добре усвідомлюється, вносить у слово додаткову інформацію, тобто образно виражає певні мовні, соціальні, професійні, діалектні, професійні, вікові особливості тощо.

Серед дослідників, зазвичай як основні ознаки okazіоналізмів та їх аспектів виділяють:

1. Темпоральність: okazіоналізми часто мають тимчасовий характер і використовуються протягом коротких періодів часу або в певних контекстах.

2. Контекстуальна зумовленість: okazіоналізм виникає у відповідь на конкретну подію, ситуацію чи комунікативну потребу, тож його значення зрозуміле лише в певному контексті.

3. Лексична інновація: okazіоналізми можуть бути новоствореними словами або поєднаннями слів, які відображають креативність та індивідуальність мовця.

4. Функціональна специфічність: Хоча okazіоналізми не є частиною загальноприйнятої лексики, вони виконують певну функцію в мові, наприклад, для створення гумору, іронії, або для вираження емоцій.

Експресивність та стилістична унікальність: okazіоналізми часто використовуються для досягнення певного стилістичного ефекту, що робить мовлення більш виразним та емоційно насиченим.

- приналежність до певної мови;

Продуктивність: продуктивність okazіоналізмів полягає в здатності мови створювати нові слова або вирази, що відповідають актуальним комунікативним потребам. Це дає змогу мовцям проявляти креативність, виражати індивідуальність та адаптувати мову до нових соціальних, культурних чи технологічних реалій. Okazіоналізми можуть з часом стати частиною загальноприйнятої лексики, сприяючи розвитку мови і її динамічності.

Творчий потенціал: okazіоналізми відкривають можливості для мовної творчості, дозволяючи мовцям створювати нові слова та вирази, які можуть відображати сучасні реалії або особистісні переживання.

Лінгвістичне розширення: вони розширюють межі мови, вносячи в неї нові елементи, які можуть з часом стати частиною загальновживаної лексики.

Адаптивність: okazіоналізми є відображенням адаптивності мови, оскільки вони виникають у відповідь на нові соціальні, культурні та технологічні явища.

Динамічність: ці слова та вирази можуть швидко з'являтися та зникати, що робить мову динамічною та живою.

Вплив на мовну еволюцію: okazіоналізми можуть впливати на еволюцію мови, оскільки деякі з них з часом можуть стати невід'ємною частиною мовного ландшафту.

- Індивідуальна приналежність

Авторський штамп: okazіональні вирази часто відображають стиль мовця або автора та його унікальний підхід до мови.

Особиста експресія: може бути вираженням особистого досвіду, думок, почуттів і світогляду автора.

Одноразовість: okazіоналізми створюються для того, щоб бути використаними тільки один раз. В мові okazіоналізми виражають особливість ситуації, її крайню своєрідність, і не можуть бути виражені в загальних рисах.

Стилістична ідентичність: okazіоналізми допомагають сформувати стилістичну ідентичність тексту, роблячи його впізнаваним та унікальним.

Комунікативний вплив: okazіоналізми можуть посилити комунікативний вплив, оскільки вони привертають увагу до повідомлення та підкреслюють його важливість.

Творчий внесок: okazіоналізм є свідченням творчого внеску автора в мову і впливає на розвиток літературної мови.

Досліджуючи okazіональне словотворення, ми вивчаємо особливий аспект мови – її творчу сторону. Це словотворення орієнтовано не на існуючі правила мови, а на потенційні можливості мови та на здатність мовця реалізувати їх у мові. Okazіоналізми є демонстрацією того, на що здатна мова при утворенні нових слів. Okazіональні явища зазвичай бувають індивідуальними новоутвореннями, що належать окремим особам, частіше за все письменникам. Саме тому okazіоналізми іноді називають індивідуальними, або авторськими, тим самим підкреслюючи їхню «незагальноживаність» і віднесеність до окремого творця. При цьому, однак, okazіональне протиставлять всенародному, мовленнєвому [6, с. 47].

Фентезі як жанр літератури вирізняється своєю унікальною здатністю створювати цілком нові, вигадані світи з власними законами, історією, міфологією. І одним із ключових інструментів побудови таких світів є мова – її лексичний склад, граматичні особливості, фразеологія тощо. Саме мовні засоби дозволяють автору зробити фентезійну реальність переконливою, наповнити її особливою атмосферою та колоритом.

У цьому контексті особливого значення набувають авторські новотвори – okazіоналізми. Як зазначає дослідниця О. Ребрій, okazіоналізми – це «незвичні, експресивно забарвлені слова чи словосполучення, що по-новому, свіжо й оригінально називають предмети і явища дійсності» [5, с. 102]. Вони є результатом індивідуальної мовотворчості письменника і покликані передати специфіку його художнього світобачення [2].

У фентезійній літературі okazіоналізми виконують надзвичайно важливу роль. По-перше, вони допомагають авторові номінувати ті реалії вигаданого світу, які не мають аналогів у реальності і, відповідно, готових назв у мові. Це можуть бути імена персонажів, географічні назви, найменування фантастичних рас, істот, предметів магії тощо. Наприклад, у «Володарі перснів» Дж. Р. Р. Толкіна знаходимо такі промовисті okazіональні оніми, як Gollum, Nazgûl, Ent, Mithril, що називають ключові концепти авторської міфології [3].

По-друге, okazіоналізми слугують засобом характеристики персонажів, передачі їхніх індивідуальних рис через мовлення. Зокрема, Дж. К. Ролінг у циклі романів про Гаррі Поттера наділяє своїх героїв особливим лексиконом, що включає чимало новотворів: muggle, quidditch, expelliarmus, horcrux тощо. Ці слова не лише називають специфічні реалії чарівного світу, а й створюють неповторну «мовну ауру» персонажів [4].

По-третє, okazіональна лексика є потужним джерелом образності, експресивності фентезійних творів. Автори активно використовують новотвори для створення незвичних тропів і стилістичних фігур, які надають описам яскравості, метафоричної насиченості. Так, в «Іграх престолів» Дж. Мартіна знаходимо вражаючі okazіональні порівняння та метафори: «*The sun floods the country like a golden river*» («Сонце заливає країну, як золота ріка»), «*Darkness fell over the city like a heavy cloak*» («Темрява опустилася, як важкий плащ, на місто»).

Крім того, okazіоналізми часто стають засобами мовної гри, створення комічного ефекту. Наприклад, у «Кольорі магії» Т. Пратчетта комізм часто будується на каламбурному обіграванні внутрішньої форми онімів: Hrun the

Barbarian (Хрун Варвар), Bravd the Hublander (Бравд Гайлендерський), Weasel (Ласиця) тощо.

Загалом, як свідчить аналіз класичних фентезійних творів, okazіоналізми в них виконують цілий комплекс функцій:

1. Номінативну – називають фантастичні об'єкти і явища, заповнюють лакуни в лексичній системі вторинного світу.
2. Характерологічну – слугують засобом мовної характеристики персонажів, виразником їхнього світогляду та психології.
3. Стилiстичну – є джерелом образності, емоційності, експресивності авторського мовлення.
4. Функцію мовної гри – беруть участь у створенні каламбурів, парадоксів, комічних ситуацій.
5. Міфопоетичну – формують неповторну атмосферу вигаданого світу, увиразнюють його «інакшість» щодо реальності [2, с. 57].

Цікаво, що в багатьох випадках okazіональні одиниці у фентезі утворюються не довільно, а за певними моделями, які відображають структурно-семантичні особливості вигаданих мов. Так, Дж. Р. Р. Толкін, який був професійним філологом, розробив цілі штучні мови (квенья, сіндарін) з власною лексикою, граматиною, фонетикою. І більшість okazіоналізмів у його творах побудовані саме за законами цих мов. Наприклад, *tír-mallorn* (сірий маллорн), *Amon Amarth* (Фатальна гора), *Rhosgobel* (Бура Огорожа) утворені поєднанням елементів ельфійських мов у чітко визначений спосіб [7, с. 145].

Таке системне словотворення допомагає авторові досягти ефекту реалістичності, вірогідності вторинного світу. Адже мова в ньому постає не як хаотичний набір вигадок, а як органічна семіотична система зі своїми закономірностями розвитку. До того ж, вмотивованість okazіоналізмів полегшує їх сприйняття та інтерпретацію читачем, дозволяє глибше «зануритися» в художню дійсність.

Звичайно, не всі фентезі автори вдаються до такого скрупульозного мовного конструювання, як Толкін. Однак загальний принцип побудови okazіоналізмів за

певними моделями, з прозорою внутрішньою формою зберігається в багатьох творах жанру. Так, у циклі «Пісня льоду й полум'я» Дж. Мартіна більшість топонімів утворені метафоричним поєднанням двох загальних основ: «Storm's End» (Штормолом), «Riverrun» (Річкобіг), «Casterly Rock» (Кичера Кастерлі). А в «Гаррі Поттері» Дж. К. Ролінг чимало okazіоналізмів побудовані на основі латинських або псевдолатинських елементів: «Expelliarmus», «Crucio», «Lumos» тощо.

Окрему увагу варто звернути на те, як okazіоналізми фентезійних творів відтворюються в перекладі. Адже їх іншомовна передача часто становить неабиякий виклик для перекладача через відсутність усталених відповідників і необхідність враховувати цілий комплекс факторів – семантику, морфологічну структуру, словотвірну модель, стилістичні конотації тощо.

Переклад okazіональних одиниць у фентезійних творах становить надзвичайно цікаву та складну перекладознавчу проблему. Адже okazіоналізми, за своєю природою, не мають усталених відповідників у цільовій мові. Більше того, вони покликані передати унікальний авторський погляд на вигаданий світ, увиразнити його самотність та відмінність від реальності. А отже, кожен такий новотвір вимагає особливого, творчого підходу від перекладача.

Теоретичні засади перекладу okazіоналізмів у фентезі ґрунтуються на загальних стратегіях передачі безеквівалентної лексики. Серед них традиційно виділяють дві полярні тенденції: одомашнення (доместикацію) та очуження (форенізацію). Одомашнення передбачає адаптацію іншомовних елементів до норм цільової культури, мінімізацію їхньої «чужинності» для читача перекладу. Очуження, навпаки, зорієнтоване на збереження національно-культурної специфіки оригіналу, навіть якщо це призведе до появи незвичних для приймаючої мови одиниць [4, с. 145].

У випадку з okazіоналізмами застосування однієї лише стратегії одомашнення видається не зовсім виправданим. Адже надмірна адаптація, «нормалізація» авторських новотворів загрожує втратою їхньої оригінальності та самотності, яка власне і становить їхню головну цінність. Читач перекладу має відчутти лексичну

винахідливість, мовну креативність письменника, побачити у дивних словах відображення незвичайного фантазійного світу.

З іншого боку, не менш ризикованою є і стратегія тотального очуження. Скупчення у тексті надміру екзотичних, штучних лексем, побудованих за чужими словотвірними моделями, може зробити переклад важким для сприйняття, утруднити розуміння картини фентезійного світу. Крім того, деякі оказіональні одиниці можуть передавати важливу сюжетну чи характерологічну інформацію, алюзії на реальні поняття. У таких випадках їхнє збереження у «незмінному» вигляді не завжди доцільне.

Тож найоптимальнішим підходом до перекладу оказіональних одиниць у фентезі, на думку багатьох дослідників, є гнучке поєднання одомашнення та очуження. Перекладач має в кожному конкретному випадку зважувати всі «за» і «проти», щоб віднайти баланс між двома стратегіями. Головним його орієнтиром має бути максимальне збереження прагматичного ефекту оригіналу, його естетичного впливу на читача [2, с. 78].

Звичайно, універсального рецепту не існує. Вибір конкретних перекладацьких тактик залежить від цілої низки чинників: структури та семантики оказіоналізму, його контекстуального оточення, словотвірних ресурсів мови перекладу тощо. Однак аналіз численних перекладів фентезійних творів дозволяє виокремити певні закономірності, ті шляхи передачі оказіоналізмів, які виявляються найбільш ефективними.

Одним із найпоширеніших прийомів відтворення оказіональних одиниць у фентезі є транскодування – звукова чи графічна передача іншомовної лексеми засобами абетки мови перекладу. Найчастіше цей спосіб застосовується до промовистих імен та назв, які мають у своєму складі фантастичні, вигадані елементи. Скажімо, в українському перекладі «Володаря перснів» Дж. Р. Р. Толкіна знаходимо чимало транскодованих онімів: *ents* – енти, *Mordor* – Мордор, *Mirkwood* – Морок-ліс. Завдяки формальній близькості до оригіналу вони зберігають фонетичний образ вигаданих мов (ельфійської, чорної говірки), передають атмосферу чужого, дивного світу.

Утім, навіть застосовуючи транскодування, перекладач може вносити певні модифікації у форму okazіоналізму. Наприклад, у циклі романів «Пісня льоду й полум'я» Дж. Мартіна перекладачі нерідко додають до транслітерованих імен флексії, щоб підпорядкувати їх граматичній системі української мови: Daenerys – Дейенеріс, Targion – Тіріон. Або ж, навпаки, вдаються до прийому усічення основи, скорочення довгих та незручних для вимови назв: Targaryen – Таргарієн (замість «Таргарієн»).

Значно складніше відтворювати внутрішню форму okazіональних одиниць, особливо якщо вони утворені на основі значущих узуальних морфем. У такому разі найчастіше застосовується калькування – дослівний поморфемний чи послівний переклад з наступним комбінуванням перекладених елементів за зразком оригіналу. Цей спосіб дозволяє зберегти смислові та асоціативні зв'язки між внутрішньою формою okazіоналізму та його лексичним значенням. Наприклад, у «Гаррі Поттері» Дж. К. Ролінг назва чарівного напою Felix Felicis, який дарує успіх тому, хто його вип'є, побудована на латинських коренях зі значеннями «щасливий», «вдалий». Українською вона відтворена як «Фелікс Феліціс», що зберігає цю мотивацію.

Вибір тієї чи іншої стратегії залежить від багатьох чинників – структурно-семантичних особливостей конкретного okazіоналізму, його функції в тексті, потенційної зрозумілості для читача, традицій перекладу в приймаючій культурі тощо. У кожному випадку перекладач має зважити всі «за» і «проти», аби максимально зберегти авторський задум і стиль, не порушуючи при цьому норм цільової мови.

На практиці найчастіше спостерігаємо комбіноване використання різних стратегій. Наприклад, в українському перекладі «Гаррі Поттера» В. Морозова загалом переважає тактика транскодування онімів (Slytherin – Слизерин, Ravenclaw – Рейвенклов). Однак у випадках, коли ім'я має прозору внутрішню форму і важливе характерологічне навантаження, перекладачка вдається до калькування або неологізації: Bagshot – Торбинс (bag – «торба»), Scrimgeour – Скрімджер (to scrim – «шкребти»). А от деякі заклинання передано функціональними відповідниками, що

підкреслюють їхню магічну природу: Stupefy – Паралізуйсь (хоча можливе й «Остовпіній»).

Цікавий підхід до відтворення толкінівських новотворів демонструє О. Фешовець в українському перекладі «Володаря перснів». З одного боку, вона практично всі оказіональні оніми транскодує або калькує, зберігаючи їхнє «ельфійське» звучання: Minas Tirith – Мінас–Тіріт, Ered Nimrais – Еред–Німраїс. Це дозволяє відтворити фонетичний образ вигаданих мов і увиразнити інакшість Середзем'я. Однак у тих випадках, коли новотвір має виразну поетичну мотивацію, перекладачка вдається до описових конструкцій або функціональних аналогів. Скажімо, назву ельфійського поселення Caras Galadon вона передає як «Місто дерев Карас-Галадон», пояснюючи тим самим його природу. А метафоричний топонім Argonath («Камені Королів») відтворює сполукою «Королеворіз», підкреслюючи монументальність об'єкта [3, с. 142].

Отже, переклад оказіоналізмів у фентезійній літературі – складне й багатогранне завдання. Воно потребує від перекладача не лише ґрунтовних лінгвістичних знань, а й розвиненої уяви, креативності мислення, вміння відчутти унікальність авторського стилю. Віднайдення влучних відповідників для кожного окремого новотвору, розробка цілісної стратегії їх відтворення в межах твору – по суті, співтворчість, яка збагачує приймаючу культуру новими мовними й концептуальними вимірами.

Як бачимо, оказіоналізми є органічною складовою поетики фентезійної літератури. Вони не просто називають фантастичні реалії, а й моделюють цілі художні світи з власними законами буття, естетикою, атмосферою. Завдяки майстерному використанню оказіональної лексики письменники жанру фентезі досягають дивовижного ефекту «вторинної віри» (за Дж. Р. Р. Толкіном), занурюють читача в неповторний вимір своєї фантазії.

Водночас оказіоналізми відіграють важливу характерологічну та стилістичну роль, увиразнюють ідіостиль автора, слугують засобами мовної гри. Саме новотвори найяскравіше демонструють лінгвокреативність письменника, його здатність «ліпити» нові смисли зі звичного мовного матеріалу.

1.2 Види та функції okazіоналізмів в англійській та українській мовах

Оказіоналізми відіграють важливу роль в художньому тексті, оскільки вони є невід’ємним елементом ідіостилю автора. Перекладачам часто доводиться вирішувати складні завдання щодо адекватної передачі та збереження індивідуального стилю автора при перекладі okazіоналізмів.

Способи утворення okazіоналізмів в українській мові включають:

- **Афіксальний** спосіб словотвору – це один з основних морфологічних способів утворення слів, який включає в себе використання афіксів – префіксів, суфіксів, постфіксів та інфіксів. [3 ; ст. 31]

Розглянемо цей процес:

- **префіксація:** процес, коли до основи слова додається префікс. Наприклад, слово “розказати” утворено від “казати” за допомогою префікса «роз–». Префікс приєднується не до основи, а до граматично оформленого слова.
- **суфіксація:** процес, коли до основи слова додається суфікс. Наприклад, слово “крижина” утворено від “крига” за допомогою суфікса «–ина». Суфіксація є найпоширенішим способом творення слів у сучасній українській мові.
- **постфіксація:** процес, коли до основи слова додається постфікс. В українській мові постфікси не є поширеними.
- **інфіксація:** процес, коли інфікс вставляється в середину слова. В українській мові інфікси також не є поширеними.

Використання семантичного переосмислення вже наявних у мові слів, висловів, фразеологізмів або морфем. Семантичне переосмислення – це процес, коли вже наявні в мові слова, вислови, фразеологізми або морфемі отримують нове або додаткове значення, процес є одним з основних способів утворення okazіоналізмів. [4 ; ст. 146] Розглянемо його аспекти:

- **Умови семантичної деривації:** Автор аналізує умови семантичної деривації, шляхи пристосування загальноживаних слів для виконання термінологічних функцій.

- **Механізм переходу загальноновживаних слів до розряду одиниць терміносистеми:** автор також ілюструє механізм переходу загальноновживаних слів до розряду одиниць терміносистеми.
- **Джерела утворення вторинних найменувань:** джерелами утворення вторинних найменувань у терміносистемі можуть виступати термінологічні одиниці інших галузей знань: економіки, метеорології, геометрії, соціології.
- **Семантичні перетворення:** у процесі переосмислення вихідного значення відбуваються семантичні перетворення.
- **Роль сема-мотиватора:** у процесі переосмислення значення наукового терміна в ролі семантичного стрижня виступає сема-мотиватор, яка є підґрунтям творення нового значення й може займати ядерне або периферійне місце у структурах вихідного й похідного значень.
- **Виникнення нових термінологічних значень:** нові термінологічні значення з'являються в результаті переосмислення наявних термінів різних наукових галузей, тобто відбувається реінтеграція: наукове знання однієї сфери дійсності переноситься на поняття іншої сфери.

Створення okazionalizmів в англійській мові має свої відмінності та особливості – вони можуть бути утворені за допомогою різних словотворчих процесів.

В англійській мові один з найбільш поширених способів утворення okazionalizmів – через **афіксацію**. Утворення okazionalizmu таким шляхом відбувається додаванням до головного слова суфікса чи префікса. Цей спосіб часто зустрічається у творчих текстах, рекламі, або популярній культурі. Ці слова можуть бути створені для конкретного контексту і не завжди входять до стандартного словникового запасу. Вони демонструють, як афіксація може змінювати значення слова або адаптувати його до певної ситуації.

- Error-free – використання суфікса “-free” для створення значення “без помилок”.
- Carless – додавання суфікса “-less” означає відсутність чогось, у цьому випадку “без автомобілів”.

- Education-wise – суфікс “-wise” використовується для вказівки на спосіб або манеру в контексті освіти.

Калькування. Оказіоналізми, створені способом калькування в англійській мові, це слова або вирази, які були запозичені з інших мов шляхом буквального перекладу.

- Superman – калька з німецького “Übermensch”, термін, який використовував Фрідріх Ніцше.
- Loan translation – саме цей термін є калькою з німецького “Lehnübersetzung”.
- Flea market – калька з французького “marché aux puces”, що буквально означає “ринок блох”.

Гра слів. Один із найпоширеніших стилістичних і риторичних прийомів, проте науковці досі не знайшли чіткого та загальноприйнятого визначення цього явища. Проблема визначення поняття ускладнюється ще й відсутністю чіткого розмежування між ним і схожими явищами, такими як каламбур та гра слів. Часто серед дослідників зустрічаються такі погляди на каламбур та гру слів – як синонімічні явища. О. О. Тараненко в своїй статті «Гра Слів» дає таке визначення цьому явищу: «Гра слів – це спеціальне використання звукової, лексичної або граматичної форми слів, а також частин слів, фразеологізмів, синтаксичних конструкцій для створення певних фонетико- та семантико-стилістичних явищ, що ґрунтується на зіставленні й переосмисленні, обіграванні близькозвучних або однозвучних мовних одиниць з різними значеннями». Як поняття Каламбур, він називає різновид гри слів, який використовується для досягнення комічного ефекту в тексті. [7 ; с. 37-41].

Деякі оказіоналізми можна створити в одній мові, використовуючи **буквальний переклад** з іншої мови. Вони часто використовуються для створення нових термінів або для додання глибшого значення вже існуючим словам.

- Loan Shark – це гра слів, що поєднує “loan” (позика) і “shark” (акула), створюючи образ людини, яка видає позики під великі відсотки.

- Guinea Pig – використовується для позначення особи, яка бере участь у експерименті, і є грою слів, оскільки “guinea” може означати “піддослідний” і “pig” – “свиня”

Словоскладання. Одним із найпродуктивніших способів утворення okazionalizmів вважається також словоскладання, що полягає у поєднанні двох базових, зазвичай синонімічних, словоформ. Існує дві моделі утворення okazionalizmів за цим способом:

- утворення складних слів зі словосполучень; в цій моделі okazionalizmна лексика утворюється таким чином, що її можна представити у вигляді словосполучень, наприклад, слово «*time turner*» (пристрій, що дозволяє подорожувати в часі) складається з *time* («час»), *turn* («повертати, обертати») і іменникового суфікса -er.
- утворення складних слів за моделями. Ця словотвірна модель може бути представлена двома варіантами – утворенням нового складного слова як найменування певного явища реальної дійсності: наприклад слово *remembrall* (кулька, яка нагадує своєму власникові про те, що він щось забув) складається з дієслова *remember*, евфемізованого шляхом відкидання кінцевої голосної та основи *all* «весь, вся, все»; утворення okazionalizmів за аналогією шляхом підміни компонентів (слово *cauldronful* (повний котел чого–небудь) утворене за аналогією зі словами *cupful* – «повна чашка чогось», *potful* – «повний горщик», *spoonful* – «повна ложка»).

Існує також спосіб **Абревіації**. Утворення okazionalizmів за допомогою абревіації може виражатися у ініціальних абревіатурах, які представлені початковими буквами скорочених слів, або ж акронімами, які виконують функції цілісного слова, наприклад «*M.A.S.H.*» – назва американського телесеріалу, який також є абревіатурою для *Mobile Army Surgical Hospital*, що відображає медичну службу військового госпіталю.

Як спосіб створення okazionalizmів, переважно в англійській мові, також можна виділити такий спосіб, як **голофразис**.

Голофразис – це один із продуктивних способів створення okazіоналізмів та явище, коли виникає асоціація між двома словами або фразами, що мають схожий звук, але різне значення, що використано для створення okazіоналізмів – слів або висловів, які виникають внаслідок неправильного сприйняття або поєднання слів. Наприклад, “підсвічник” замість “підсвічувач”, або “підсніжник” замість “підсвічник”. Голофразис може бути цікавим явищем, яке допомагає розуміти, як мова працює та як ми сприймаємо слова та звуки.

Голофразисні конструкції виконують різні функції в художній літературі, а саме: номінативну, що полягає в найменуванні предметів, явищ, персонажів твору; дескриптивну, оскільки надають характеристику персонажам, описують їх емоції. Важливою є функція економії мовних засобів, оскільки голофразисні конструкції більш лаконічно виражають думку. Голофразисні конструкції увиразнюють зміст твору та відіграють важливу роль у творенні індивідуально-авторського стилю.

Голофразис є одним із продуктивних способів okazіонального словотворення в сучасній англійській мові. Результатом голофразису є голофразисні конструкції, що активно функціонують у сучасній англійській літературі. Голофразисні конструкції утворюються шляхом зрощення словосполучень або навіть цілих речень, охоплюючи фразеологізми і фрази, які вже стали мовним кліше і сприймаються людською свідомістю як одне слово. [5 ; ст. 40,41]

- «*The Wardrobe*» (Шафа) У контексті серії книг це слово стало майже синонімом світу Нарнії. Відкриття шафи – це символ входу до іншого світу, і тому "The Wardrobe" в межах циклу сприймається як окрема мовна одиниця, яка означає не просто меблі, а портал у магічний світ.
- «*Аслан завжди тут, навіть коли його не видно.*» – символізує вірність і віру в щось більше, ніж просто видима реальність. Це нагадування про те, що навіть у найтемніші часи, коли здається, що надії немає, підтримка і сила можуть бути ближче, ніж ми думаємо. Такий меседж про важливість віри і надії робить цю фразу потужним вираженням внутрішньої сили персонажів.

- «*Нарнію не покинути !*» – ця фраза вживається в контексті сильної емоційної прив'язаності до країни, вона символізує бажання залишитися в світі книги.

[57 ; 58]

Утворення okazіоналізмів можливе також за допомогою способу **Конверсії** – функціонального переходу слова з однієї частини мови в іншу. Конверсія як спосіб утворення okazіоналізмів може включати зміну частини мови слова без зміни його форми, що також призводить до створення нового слова з новим значенням. Наприклад, іменник може бути використаний як дієслово або навпаки. Цей процес є одним із способів розширення лексичного запасу мови та збагачення її виразних можливостей.

Утворення телескопних слів найкраще продемонструвати на конкретному прикладі: okazіоналізм «Bookmark» (закладка). У контексті інтернету це слово перетворилося на дієслово, яке означає зберегти посилання на веб-сторінку для швидкого доступу в майбутньому. Створене воно поєднанням слів «Book» (ім. Книга) та «Mark» (дієсл. Позначити/Маркувати).

Okazіоналізми також можуть утворюватися через запозичення з інших мов. Наприклад один з найуживаніших okazіоналізмів 21-го століття “Internet” – це термін, який використовується у багатьох мовах без змін і означає всесвітню систему з'єднаних комп'ютерних мереж.

1.3. Аналіз теорій і підходів до дослідження okazіоналізмів

Okazіоналізми як особливий клас індивідуально-авторських новотворів неодноразово опинялися в центрі уваги мовознавців. У лінгвістиці існує чимало теорій і підходів до вивчення цих специфічних мовленнєвих одиниць. Початок дослідженню okazіоналізмів поклали праці зарубіжних учених кінця XIX – початку XX ст. Зокрема, німецький лінгвіст Г. Пауль увів до наукового обігу поняття «okazіональне значення», протиставивши його узувальному. Інший німецький дослідник Г. Шпербер, описуючи «okazіональні значення» слів, звернув увагу на те,

що вони виникають у специфічних контекстуальних умовах, ідеї заклали підвалини теорії okazіонального словотворення. У межах лексикологічного підходу основна увага зосереджувалася на визначенні лінгвістичного статусу okazіоналізмів, їх місця в системі лексики. Учені намагалися виробити критерії ідентифікації okazіональних слів, які б дозволили відмежувати їх від інших типів інновацій, насамперед неологізмів. Одним із ключових параметрів розрізнення okazіоналізмів і неологізмів більшість дослідників вважає належність перших до мовлення, других – до мови.

Okazіональні слова витворені тут і зараз для потреб конкретного контексту, вони, як правило, не виходять за його межі, не фіксуються у словниках. Неологізми ж, хоч і сприймаються мовцями як нові, уже закріпилися в мові, увійшли до її лексичного складу [32].

Для okazіоналізмів характерна прив'язаність до певної комунікативної ситуації. Поза нею вони можуть бути не зрозумілі або не точно витлумачені. Натомість зміст неологізмів зазвичай інтуїтивно зрозумілий носіям мови й поза контекстом. Okazіональні новотвори – це здебільшого винахід, творчість окремих мовців, тоді як неологізми з'являються внаслідок колективної мовотворчості для заповнення номінативних лакун, викликаних потребами суспільного розвитку. Okazіоналізми вирізняються невідтворюваністю, одноразовістю використання. Сфера їх функціонування часто обмежена рамками ідіолекту письменника. Неологізми ж характеризуються багаторазовістю вживання та колективною відтворюваністю в процесі мовленнєвої діяльності [31].

Нарешті, okazіоналізми завжди зберігають ефект новизни, незалежно від часу їх створення, а неологізми з часом втрачають відтінок незвичності й переходять до розряду загальноновживаних слів. Окрім зіставлення з неологізмами, у межах лексикологічного підходу розроблялися критерії, за якими можна відрізнити okazіоналізми від потенційних слів. Потенційні слова, як і okazіоналізми, функціонують у мовленні, а не в мові, проте, на відміну від них, не порушують законів словотворення. Вони утворені за високопродуктивними моделями, мають потенційну здатність увійти до лексичного складу мови і не залежать від контексту.

Натомість okazіоналізми тісно пов'язані з контекстом і нерідко творяться з порушеннями дериваційних норм [30].

Предметом дослідницької уваги в царині лексикології були також питання лексикографічного опрацювання okazіоналізмів. На думку багатьох учених, okazіональні новотвори не повинні відображатися в нормативних словниках літературної мови, оскільки вони не входять до її узуального словника. Як компромісний варіант пропонувалося фіксувати okazіоналізми в спеціальних словниках, що відбивають творчу практику окремих письменників [21]. З позицій ономасіологічного підходу основний фокус уваги зміщується на з'ясування номінативної техніки, тобто принципів і способів утворення okazіоналізмів. Учені виходять з постулату, що в основі будь-якого акту номінації, зокрема й okazіональної, лежать певні ономасіологічні структури – концептуальні моделі іменування елементів дійсності [18].

Okazіональна номінація здійснюється на основі певного фрагменту знань про світ, який виформовується у ментальному просторі автора. Специфіка цього типу номінації визначається низкою чинників: індивідуальністю асоціативних зв'язків, нестандартним поєднанням смислових елементів, суб'єктивним характером інтерпретації дійсності. Одним із важливих завдань під час вивчення okazіональної номінації є встановлення її мотивів. Серед основних номінативних інтенцій творців okazіоналізмів дослідники називають прагнення дати влучну й лаконічну назву новому явищу, охарактеризувати предмет з незвичного ракурсу, передати своє ставлення до названого, створити певний стилістичний ефект [12].

В аспекті лінгвокреативного мислення okazіональні одиниці постають як результат переінтерпретації вже пізної дійсності, мовної гри, спрямованої на руйнування стереотипів, усталених в узусі способів концептуалізації світу. Автори okazіоналізмів часто вдаються до різноманітних семантичних зсувів і трансформацій: розширення або спеціалізації значення, метафоричних і метонімічних переносів тощо. Okazіональні номінації нерідко використовують для створення ефекту мовної гри. Під час утворення okazіоналізмів нерідко відбувається зміщення або порушення звичних смислових меж між поняттями, руйнування

стереотипних лексико-синтаксичних зв'язків, які закріпилися в узуальному слововживанні, несподіване, парадоксальне поєднання виразових засобів [16].

У річищі структурно-семантичного підходу основний акцент зроблено на аналізі формально-змістової організації okazіоналізмів, їх словотвірної структури, принципів і способів okazіонального словотворення. У першому випадку в процесі утворення okazіоналізмів зазвичай спостерігаються відхилення від формальних або семантичних правил узуальної деривації: порушення обмежень на сполучуваність морфем або твірних основ, розширення словотвірної бази моделі, актуалізація її периферійних зон, семантичні зсуви різного характеру. Так, наприклад, приєднуючи до іменникових основ дієслівні суфікси на зразок -ува-, -и-, автори отримують незвичні дієслова типу зеленкувати, язичувати, петлюрити тощо. Розширення словотвірної бази за рахунок залучення твірних основ, які зазвичай не використовуються з тим чи іншим словотвірним засобом, супроводжується різноманітними семантичними модифікаціями [14].

Що ж до okazіональних способів другого типу, то найпродуктивнішими серед них є субституція (заміна кореневої чи афіксальної морфемі у структурі узуального слова), контамінація (міжслівне накладання або злиття двох чи кількох слів), утворення складних слів з афіксоїдними елементами та okazіональна конфіксація. Такі okazіоналізми сприймаються як незвичні, аномальні, оскільки в їхній структурі відсутні формальні ознаки узуального способу словотворення.

Активно використовують автори okazіоналізмів і креативний потенціал морфемної деривації. Найбільш продуктивними афіксами для утворення okazіональних іменників є суфікси -ість, -от(а), -ств(о), -щин(а), -ець, -к(а), -ик, -ач, префікси не-, анти-, архі-, ультра-, а також конфікси на кшталт не-...-ість, ви-...-ува(ти), о-...-и(ти); для прикметників – суфікси -альн(ий), -ськ(ий), -ов(ий), -н(ий), -ист(ий), -лив(ий), префікси над-, недо-, пре-, ультра- тощо. Проте такі узуальні засоби в руках креативного мовця нерідко використовуються для творення дериватів від нестандартних основ, що й надає їм оригінального звучання [28].

Поширеним засобом продукування індивідуально-авторських новотворів є семантична деривація. Творці okazіоналізмів нерідко вдаються до переосмислення

узуальних слів, розвитку ними переносних значень, що забезпечує своєрідне смислове оновлення й емоційно-експресивну трансформацію вихідних лексичних одиниць [36].

Функціонально-стилістичний підхід до вивчення okazіоналізмів спрямований на дослідження їхніх художньо-зображальних і виражальних функцій у тексті, а також стилістичного навантаження та прагматичного потенціалу в системі індивідуального стилю автора. Більшість дослідників констатують підвищену експресивність okazіональних одиниць, їх здатність бути потужним засобом художнього впливу. Okazіоналізми вживають для створення різних стилістичних ефектів і прийомів: мовної гри, метафоризації, іронії, гротеску, комізму тощо. Основним стилістичним навантаженням okazіоналізмів є їх спроможність передавати авторську оцінку зображуваних подій. Експресивний потенціал цих одиниць широко використовується письменниками для інтенсифікації мовлення персонажів, створення їх мовних портретів [31].

Okazіональні лексеми виступають виразниками концептуальних позицій автора, його світоглядних орієнтирів та ціннісних настанов. За допомогою цих своєрідних номінативних знаків митці вербалізують індивідуально-авторські концепти, моделюють альтернативні картини світу. Однією з основних функцій okazіоналізмів у художній літературі є естетична. Використовуючи ресурси okazіонального словотвору, письменники прагнуть розширити виражальні можливості художнього слова, по-новому представити його зображально-виражальний потенціал. Okazіональні одиниці постають маркерами індивідуального стилю, що вирізняє митця на тлі загальномовної практики [22].

Характерною стильовою ознакою okazіоналізмів є їхня прив'язаність до контексту. Поза певним текстом і ситуацією вони, як правило, втрачають свою стилістичну значущість і комунікативно-прагматичну зумовленість. Тому досліджувати okazіональні слова необхідно в широкому дискурсивному контексті, з урахуванням різноманітних текстових і позатекстових чинників їх породження. Чимало дискусійних питань виникло в зв'язку з розмежуванням okazіоналізмів і неологізмів. Одні дослідники фактично ототожнювали ці поняття, інші вважали за

потрібне їх диференціювати. Для розрізнення okazіоналізмів, неологізмів і потенційних слів було запропоновано низку критеріїв: належність до мови чи мовлення, відтворюваність/невідтворюваність, наявність/відсутність новизни, залежність від контексту, однократність/багатократність вживання тощо [11].

Детально досліджено структурно-семантичні особливості okazіональних утворень. Учені описали специфіку okazіональних способів словотворення, охарактеризували найпродуктивніші моделі та засоби творення okazіоналізмів (узуальні й неузуальні), звернули увагу на порушення словотвірних норм під час їх утворення. Плідними виявилися також дослідження функціонально-стилістичного потенціалу okazіоналізмів у художньому дискурсі. Відзначено, що основною стильовою рисою okazіональних одиниць є їхня підвищена експресивність. Вони здатні передавати найтонші відтінки думки, нести потужний заряд суб'єктивної модальності й емоційно-оцінних значень, створювати ефект новизни й незвичності, загострювати увагу читача [4].

В аспекті комунікативної лінгвістики okazіоналізми вивчають як важливі елементи комунікативно-прагматичної організації художнього тексту, засоби реалізації авторських інтенцій, створення імпліцитних смислів і прагматичних ефектів. У межах когнітивного підходу okazіональну лексику розглядають крізь призму структур знань, досліджують концептуальну та аксіологічну мотивацію під час утворення okazіоналізмів [2].

Отже, у сучасному мовознавстві okazіоналізми вивчають у різних аспектах із застосуванням різноманітних методологічних підходів. Проте, незважаючи на посилений інтерес лінгвістів до цих специфічних мовленнєвих явищ, чимало теоретичних питань досі не знайшли однозначного вирішення. Зокрема, не вироблено єдиного й загальноприйнятого визначення okazіоналізму, потребує подальшого висвітлення проблема розмежування okazіональних і потенційних слів, неоднозначно потрактовано окремі диференційні ознаки okazіоналізмів, що свідчить про перспективність подальших студій у цьому напрямку.

Висновки до розділу 1

Оказіоналізми, які також відомі як авторські неологізми, є важливою частиною літературної творчості лінгвістичної еволюції, які відіграють ключову роль у розвитку мови та її адаптації до сучасних реалій. Вони не тільки збагачують лексичний запас, але й відображають зміни в суспільстві, культурі, науці та технологіях, дозволяючи мові бути гнучкою та відповідати на нові виклики, відображають унікальність авторського стилю, дозволяючи письменникам виражати свої думки та почуття з новою глибиною та оригінальністю, слова та вирази збагачують мову, надаючи їй експресивності та індивідуальності, і часто викликають у читачів особливий інтерес та емоційну реакцію.

Оказіоналізми, як позасистемні мовленнєві явища, ілюструють шляхи розвитку мови та її словотвірні можливості, відображаючи взаємодію між мовою й мовленням. Вони є свідченням лінгвістичної адаптивності та креативності, що є невід'ємною частиною культурної та інтелектуальної динаміки суспільства. Вони використовуються для створення унікального стилю, збереження ритму та римування в тексті, а також для уникнення тавтології. Оказіоналізми вносять в текст новизну та свіжість, допомагаючи авторам уникнути банальності та звичайності. Оказіоналізми відіграють ключову роль у формуванні тексту, впливаючи на його структуру та сприйняття читачем. Вони не лише додають тексту різноманіття та свіжість, але й уникають банальності, роблячи мовлення більш живим та динамічним. Їхня багатофункціональність та виражене експресивне забарвлення роблять їх незамінними для художнього вираження. Проблема перекладу оказіоналізмів залишається актуальною, оскільки вони часто мають глибоко вкорінене культурне та контекстуальне значення, яке може бути складно передати в іншій мові. Вивчення оказіоналізмів допомагає перекладачам та мовознавцям краще розуміти мовні та культурні нюанси, а також сприяє розвитку перекладацької майстерності. Дослідження оказіонального словотворення дозволяє глибше зрозуміти творчий потенціал мови та її здатність до адаптації та розвитку.

Таким чином, okazіоналізми є невід'ємною частиною літературного мистецтва та мовної практики, що відображає динаміку та творчість мови, і їх вивчення є важливим для розуміння мовленнєвих процесів та культурних змін.

Також, як висновки до аналізу створення й роботи okazіоналізмів в англійській та українській мовах можемо виділити такі пункти:

Okazіоналізми є значущими елементами мови, які збагачують лексичний запас та відображають індивідуальність авторського стилю. Вони відіграють ключову роль у художньому тексті, дозволяючи авторам створювати унікальні образи та ідеї. Утворення okazіоналізмів в українській мові часто базується на афіксації, яка включає префіксацію та суфіксацію, тоді як постфіксація та інфіксація є менш поширеними. Семантичне переосмислення існуючих слів та виразів є ще одним важливим способом створення okazіоналізмів, що дозволяє адаптувати загальноживані слова для нових контекстів та значень. В англійській мові okazіоналізми також часто формуються через афіксацію, але крім того, використовуються інші методи, такі як калькування та гра слів, що демонструє гнучкість та креативність мови. Гра слів в англійській мові є популярним стилістичним прийомом, який може використовуватися для досягнення комічного ефекту або для створення багатозначності. Переклад okazіоналізмів вимагає від перекладачів глибокого розуміння обох мов та культур, а також здатності знаходити творчі рішення для збереження унікального стилю автора.

Висновки до аналізу різних способів утворення okazіоналізмів можуть бути такими:

Словоскладання є продуктивним методом створення okazіоналізмів, який дозволяє поєднувати слова для формування нових значень, що відображають певні явища або концепції.

Абревіація використовується для створення скорочених форм, які можуть служити як назви для конкретних об'єктів або явищ, забезпечуючи економію мовних засобів.

Голофразис є цікавим явищем, що виникає з асоціацій між словами або фразами зі схожим звуком, але різним значенням, і може використовуватися для створення нових okazіоналізмів.

Конверсія дозволяє словам змінювати свою частину мови без зміни форми, розширюючи лексичний запас та виразні можливості мови.

Запозичення з інших мов є ще одним способом створення okazіоналізмів, що дозволяє мові адаптувати іноземні слова та вирази для власних потреб.

Ці висновки підкреслюють багатство та гнучкість мови у створенні нових лексичних одиниць, що відображають культурні та соціальні зміни, а також важливість okazіоналізмів у формуванні індивідуального стилю автора.

Okazіоналізми не лише збагачують мову, але й служать як інструмент для точного та ефективного спілкування в різних контекстах.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ОКАЗІОНАЛІЗМІВ У ТВОРІ К.С. ЛЬЮІСА «ХРОНІКИ НАРНІЇ. СРІБНИЙ ТРОН»

2.1 Аналіз культурного та лінгвістичного контексту твору

Творчість Клайва Стейплза Льюїса посідає особливе місце в англійській літературі та культурі ХХ століття. Його «Хроніки Нарнії» стали класикою світової дитячої літератури, захопливим читвом для мільйонів дітей та дорослих по всьому світу, фантастичні повісті вирізняються яскравою образністю, глибоким філософським підтекстом та оригінальною мовою автора.

Одним із найцікавіших у лінгвістичному плані творів циклу є «Срібний трон» – шоста за внутрішньою хронологією книга «Хронік Нарнії», видана в 1953 році. У ній К.С. Льюїс створює особливий вигаданий світ, мова якого насичена авторськими okazionalizмами, що передають специфіку нарнійської реальності, новотвори демонструють творчий підхід автора до мовного матеріалу та становлять значний інтерес для дослідження.

Вивчення культурного та лінгвістичного контексту «Срібного трону» дозволяє глибше зрозуміти особливості авторського стилю К.С. Льюїса, розкрити «секрети» побудови ним фантастичного світу Нарнії. Аналіз okazionalizmів у творі дає змогу простежити креативність автора у словотворенні, його вміння «грати» зі словом, створюючи нові лексичні одиниці. Все це робить дослідження мовних особливостей «Срібного трону» актуальним та перспективним напрямком сучасних літературознавчих і лінгвістичних студій.

К.С. Льюїс створював «Хроніки Нарнії» в післявоєнній Англії 1950-х років, був непростий час для британського суспільства – країна відновлювалася після руйнівної Другої світової війни. Тож не дивно, що теми боротьби добра зі злом, самопожертви, вірності та справедливості стали наскрізними у всьому циклі про Нарнію. «Срібний трон» не є винятком – у ньому розповідається про довгий і сповнений випробувань шлях головних героїв, який вони долають заради порятунку нарнійського принца.

У культурному сенсі «Хроніки Нарнії» вписуються в традицію англійської дитячої літератури, для якої характерні фантазійність, яскраві пригоди та моралізаторство. Вони перегукуються з творами Льюїса Керролла, Джорджа Макдональда, Едіт Несбіт. При цьому Льюїс привносить у свої книги глибокий християнський підтекст, зашифровуючи біблійні сюжети та образи у фантастичних реаліях Нарнії.

Образ Аслана – величного лева, володаря Нарнії – має явну паралель з Ісусом Христом. У «Срібному троні» Аслан постає як мудрий наставник, який скеровує головних героїв Джил і Юстаса на їхньому непростому шляху. Він дає їм чіткі знаки, за якими вони мають відшукати зниклого принца Ріліана [58,59]:

«Перше, – сказав Аслан, – коли хлопчик Юстас ступить на землю Нарнії, він одразу ж зустріне старого друга. Привітайся з ним одразу ж – якщо зробиш це, ви обоє отримаєте добру допомогу»

«First,» said Aslan, «as soon as the Boy Eustace sets foot in Narnia, he will meet an old and dear friend. He must greet that friend at once; if he does, you will both have good help».

Оригінальність автора проявилася і на рівні мови твору. Льюїс сміливо експериментував зі словотворенням, створюючи власний фантастичний ономастикон. Імена персонажів «Срібного трону» – Юстас Бяклі, Джил Поул, король Каспіан, гном Трампкін, сова Сильнокрил – мають характерне «казкове» звучання і водночас цілком вписуються в англійський антропонімікон. А назви вигаданих місцевостей, як–от Нарнія, Підляндія, замок Гарфанг, успішно імітують реальну середньовічну топоніміку. Особливу лінгвокреативність письменник демонструє, створюючи okazionalni лексичні новотвори. Такі слова та вислови, як «marshwiggles», «Underland», «Sun-Blocker», «Earthmen», «Overworld» тощо, яскраво відбивають реалії фантастичного світу Нарнії і роблять мову твору непересічно образною та самобутньою.

Загалом, «Срібний трон» органічно вписується в культуру свого часу і водночас випереджає її. К.С. Льюїс створив глибокий за змістом і чарівний за формою художній твір, у якому казкова фантазія поєднується з християнською мудрістю, а

пригодницький сюжет – з лінгвістичним новаторством. Такий несподіваний синтез дозволив автору вийти за межі традиційної дитячої літератури і створити своєрідний місток між фантастикою та «дорослою» культурою. Завдяки цьому «Хроніки Нарнії» здобули всесвітнє визнання і популярність не лише серед юних, а й серед цілком зрілих читачів.

Отже, розглянувши культурний контекст «Срібного трону», можемо зробити висновок, що цей твір посідає особливе місце в англійській літературі ХХ століття. К.С. Льюїс майстерно поєднав у ньому кращі традиції англійської казки з глибоким філософсько-релігійним змістом та лінгвістичним новаторством. Саме ця унікальність зробила «Срібний трон» та інші «Хроніки Нарнії» справжньою класикою світової літератури для дітей і дорослих.

Мовна специфіка «Срібного трону» К.С. Льюїса тісно пов'язана з жанровою природою твору. Фентезійний світ Нарнії вимагав від автора особливого лінгвістичного інструментарію, здатного передати його незвичайність і самотність. З цією метою письменник активно використовує okazionalizmi – індивідуально-авторські новотвори, що існують лише в межах конкретного художнього тексту.

Okazionalna lexika «Срібного трону» охоплює різні тематичні групи – назви вигаданих істот, географічних об'єктів, предметів побуту тощо. Наприклад, для найменування фантастичного народу болотяників автор створює слово «marshwiggles», утворене способом словоскладання від «marsh» (болото) та «wiggle» (звиватися). Воно влучно передає «болотяну» природу цих істот. А країну підземних жителів Підлісся він називає «Underland» – знов-таки, використовуючи складання основ.

Ще один цікавий okazionalizm у тексті оригіналу – «sun-blocker» [58,59]:

«One of these mounts they had already climbed and the other they could see, at no great distance, across the gorge. The gorge itself, however, was invisible; its walls plunged so steeply down that when you were at the bottom you could see nothing but the sky above you. That was why, from where they stood, they could see, between the two cliffs, a part of the great, snow-covered slope of the mountain on the far side of the gorge.

The shoulder of this mountain (the one that had been farthest on their right when they were looking down into Underland) they had reached by walking across Underland and coming up by the route which the Earthmen used. The Underland road had ended at about the middle of this shoulder, and from there they had already climbed some distance. They were on a kind of terrace or ledge which ran pretty nearly north and south on the side of the mountain and the mountain rose above it so steeply that it could not be climbed. On their left, below the ledge, lay the deep, narrow gorge. The rough, pinkish rock, broken here and there by patches of coarse grass, and heather, and moss, rose from the top of the precipice so steeply that, if the climbers lost their footing at all, it would carry them down to the invisible bottom of the gorge.

The north side of this ridge, in which they had found no caves, was in shadow. It was on the south side, where the smooth rock face was warmed by the sun and where the grass and heather grew thickest that they had seen the openings of the caves. There were many of them, all on this south side, and all facing the sun, but the openings were not large, and the caves themselves, when you got inside, were not deep. Indeed they had been called, not caves at all, but «sunblockers» by the Earthmen».

(«З одного боку терасу вже здерлася Юля й Юстас, а інший бік виднівся неподалік навпроти неї – на протилежній стіні урвища. Саме урвище було непомітне: його стіни спадали так стрімко, що коли опинитись на дні, побачили лише небо над собою. Тому з місця, де стояли подорожні, крізь щілину між двома брилами було видно протилежний, засніжений схил гори за урвищем. На цей бік гори (найdaleший праворуч, якщо дивитися на Підляндію знизу) вони потрапили, перетнувши Підляндію і вийшовши на поверхню дорогою, якою ходили підземники. Підляндський шлях скінчився приблизно посередині цього схилу, і звідти мандрівники вже пройшли певну відстань. Вони опинились на своєрідній терасі чи карнизі, що простягався приблизно з півночі на південь схилом гори, який здіймався над ним так круто, що на нього годі було здертися. Ліворуч, нижче від карнизу, пролягало глибоке вузьке урвище. Нерівна, рожевувата скеля, де-не-де поросла жорсткою травою, вересом і мохом, підіймалась від верхівки кручі так прямовисно, що якби хтось зі сходжувачів оступився, його б одразу понесло до невидимого дна урвища.

Північний бік цього хребта, в якому мандрівники не знайшли печер, перебував у тіні. Отвори печер вони помітили на південному боці, де гладенька скельна стіна нагрівалася сонцем і де найгустіше росли трава та верес. Вхідів було багато, всі – на південному схилі, і всі дивились на сонце, але вони були невеликі, а самі печери, як виявилось, коли до них зайдеш, були неглибокими. Власне, підземники називали їх зовсім не печерами, а соняховиднями».)

Оказіоналізм утворений за допомогою основокладання слів «sun» (сонце) та «blocker» (те, що блокує, закриває). Він називає невеликі печери, розташовані так, щоб захищати від сонця. У перекладі використано кальку – складне слово «соняховидні», яке зберігає морфемну структуру і внутрішню форму оригінального новотвору.

Письменник застосовує й афіксальний спосіб творення okazіonalіzmіv. Скажімо, для позначення мешканців підземного світу він додає до основи «earth» (земля) суфікс -men, утворюючи іменник «Earthmen» (дослівно – «земляни»).

У перекладі відтворює цей новотвір описово, як «підземники» [58,59]:

««That's right, Earthmen,» said Mullugutherum. «You all hear what this Hman said? We never ought to have let them out of Underworld.»»

«– Правильно, підземники, – мовив Маллагатерам. – Ви всі чули, що сказав цей Павук? Не треба було випускати їх із Підляндії».

Така заміна оригінального okazіonalіzmu узואльним словом дещо нейтралізує новизну і незвичність авторського словотворення. Водночас описовий переклад досить точно передає референційне значення лексеми. Варто зазначити, що не всі okazіonalіzmi в тексті оригіналу є повністю вигаданими. Почасті К.С. Льюїс вдається до семантичного способу словотворення, надаючи узואльній лексемі нового, okazіonalіzmu значення. Наприклад, слово «Overworld» в англійській мові має значення «вищий або потойбічний світ». Натомість у тексті «Срібного трону» воно вживається як власна назва для позначення земної поверхні, на противагу підземному світу Підляндії [58,59]:

««Is there no way to the Overworld?»» «– А до Наземного Світу дороги немає?»»

Перекладачка відтворює цю лексему за допомогою калькування – «Наземний світ», що цілком адекватно передає її контекстуальну семантику.

Крім окремих слів, автор «Срібного трону» творить і цілі оказіональні вислови та фразеологізми. Показовим прикладом є квазіприслів'я «*Though under earth and throneless now I be, Yet, while I lived, all earth was under me*», яке промовляє король Каспійан перед своєю смертю.

Відтак, оказіональні лексичні та фразеологічні новотвори є важливим елементом ідіостилю К.С. Льюїса та невід'ємною частиною художньої мови «Хронік Нарнії». За допомогою цих мовних засобів письменник витворює неповторний і самобутній фентезійний світ, наділяє його особливим ономастиконем і фразеологією. Водночас авторські новотвори нерідко становлять неабиякий виклик для перекладачів. Оскільки оказіоналізми не фіксуються словниками і не мають сталих відповідників, передача їхньої форми та змісту іншою мовою вимагає творчого підходу та лінгвістичної винахідливості.

Завдяки цьому мова українського перекладу «Срібного трону» зберігає лексичне багатство та художню своєрідність тексту-першоджерела і водночас природно звучить для цільової аудиторії.

Підсумовуючи аналіз культурного та лінгвістичного контексту повісті К.С. Льюїса «Срібний трон», можемо зробити такі висновки:

- художній твір є органічною частиною англійської літератури ХХ століття, співзвучною її християнсько-моралізаторським тенденціям. Водночас письменник виходить за межі традиційної дитячої літератури свого часу, поєднуючи казково-фентезійний сюжет із глибоким філософським змістом та мовним новаторством;
- індивідуальний стиль К.С. Льюїса в «Срібному троні» вирізняється активним використанням оказіональних лексичних та фразеологічних новотворів. З їх допомогою автор конструює фантастичну реальність Нарнії, наділяє її самобутніми топонімами, антропонімами та ідіоматикою. Оказіоналізми слугують потужним засобом характеротворення і предметно-художньої зображальності у тексті повісті;

- відтворення оказіональних мовних одиниць у перекладі становить значний виклик і вимагає особливої лінгвокреативності, перекладачка успішно впоралася з цим завданням, майстерно відтворюючи форму і зміст льюїсівських новотворів засобами рідної мови. завдяки застосуванню різних перекладацьких тактик – калькування, описового перекладу, творення власних оказіоналізмів – вона зуміла зберегти неповторний мовний колорит оригіналу.
- дослідження культурного та лінгвістичного контексту «срібного трону» дозволяє глибше осягнути художню своєрідність цього визначного твору англійської літератури ХХ століття, розкрити секрети письменницької майстерності К.С. Льюїса. вивчення оказіональної лексики повісті становить значний інтерес для розвитку теорії та практики художнього перекладу, стилістики, лексикології.

Комплексний аналіз «Хронік Нарнії» в культурно-історичному та мовному вимірах залишається перспективним напрямом сучасної філологічної науки. Він дозволяє повніше осмислити феномен світової популярності цих творів, зрозуміти їх невмирущу естетичну привабливість для читачів різних поколінь і національностей.

2.2 Класифікація оказіоналізмів у творі за різними лінгвістичними параметрами (фонетичними, морфологічними, семантичними, синтаксичними)

Авторські новотвори або оказіоналізми є характерною рисою індивідуального стилю К.С. Льюїса в циклі фентезійних повістей «Хроніки Нарнії». Оказіоналізми виконують важливі художні функції у створенні фантастичного світу Нарнії – вони допомагають автору назвати нові, вигадані реалії, увиразнюють мову персонажів, створюють особливу поетику твору. У «Срібному троні», шостій книзі циклу, Льюїс активно використовує різноманітні новотвори як на лексичному, так і на синтаксичному рівнях. Аналіз і класифікація цих оказіоналізмів дозволяє глибше зрозуміти мовну майстерність письменника та особливості побудови ним художнього світу.

Оказіоналізми в «Срібному троні» творяться К.С. Льюїсом за різними словотвірними моделями. Найчастіше він вдається до словоскладання, створюючи складні слова з двох і більше основ. Наприклад [58;59]:

«A Marsh-wiggle. Don't ask me what it is. I couldn't see it last night».

«Драговиння. Не питай мене, хто вони такі. Учора ввечері я їх не бачив».

Тут бачимо авторський новотвір Marsh-wiggle, утворений поєднанням основ marsh («болото») та wiggle («звиватися»).

Трапляються у тексті й телескопізми – слова, утворені накладанням частин двох лексем. Наприклад [58;59]:

«And in Harfang you may or may not hear tidings of the City Ruinous».

«А в Гарфангу ви, може, й почуєте щось про Зруйноване місто, а може, й ні».

Harfang – телескопізм, побудований зі слів far («далекий») та fang («ікло»). У перекладі він транскодований як «Гарфанг», без відтворення способу творення.

На синтаксичному рівні письменник творить okazіональні словосполучення та речення. Прикладом може бути квазіприслів'я, що його промовляє король Каспіан перед смертю [58;59]:

«Though under earth and throneless now I be, Yet, while I lived, all earth was under me».

«Хоч нині я під землю вже зійшов І трону збувсь, та піді мною Був увесь світ, допоки я жив».

Бачимо, що перекладачка зберігає ритмомелодіку та високий стиль оригіналу, відтворюючи цей квазіфразеологізм як приклад «внутрішньої» мови фентезійного світу.

Оказіоналізми в «Срібному троні» виконують різноманітні функції. Передусім вони допомагають автору назвати фантастичні реалії Нарнії – істот, топоніми, предмети побуту. Так виникають етноніми на зразок Marsh-wiggle, Earthman; топоніми Harfang, Ettinsmoor, Underland; загальні назви sunblocker, Overworld тощо.

Новотвори також характеризують мовлення персонажів, увиразнюють їхнє світосприйняття. Наприклад, песимістичний Хмуродерев'янець Тинялозяб (Puddleglum) постійно вживає похмурі, песимістичні вислови [58,59]:

«*And you won't like them much if I do*».

«І навряд чи вони вам сподобаються, навіть якщо я їх упіймаю».

«*Ah, you're making the best of a bad job*».

«*Ah, vi просто роздули з мухи слона*».

Загалом, у мові «Срібного трону» знаходимо кілька десятків різноманітних авторських новотворів, що свідчить про незвичайну лінгвокреативність К.С. Льюїса. З точки зору фонетичної будови, в «Срібному троні» трапляються звуконаслідувальні okazіоналізми, що імітують звуки реального чи фантастичного світу. Наприклад [58;59]:

«*Nik! Nek! Nak! Nok! Nuk! Kok! Kuk!*»

«*Xik! Xek! Xak! Xok! Xuk! Kок! Kук!*»

Вигуки передають гучне кування або кудкудакання птахів. У перекладі вони відтворені за допомогою транскрибування. За морфологічною будовою серед okazіональних утворень К.С. Льюїса переважають іменники та прикметники. Трапляються також поодинокі okazіональні дієслова (*to scrubb* – недолюблювати) та прислівники (*Marshwiggly* – по-болотяницьки)

На семантичному рівні авторські новотвори в повісті поділяються на дві основні групи: назви вигаданих фантастичних реалій (істот, географічних об'єктів, предметів побуту Нарнії) та okazіональні метафоричні й оцінні номінації, що характеризують персонажів чи явища. До першої групи відносимо такі одиниці, як *Marsh-wiggle, Earthman, Underland, Harfang, Ettinsmoor, sunblocker, Overworld*, слова називають специфічні для фентезійного світу Льюїса об'єкти та реалії. Здебільшого вони утворені поєднанням двох основ, одна з яких має локативне значення і вказує на середовище проживання істот (*marsh, earth, under*) або географічне розташування об'єкта (*moor*). Друга основа або конкретизує першу, або називає сам об'єкт (*man, land, blocker, world*).

До другої семантичної групи належать індивідуально-авторські метафори на зразок *Man-hugger* (дослівно «людинодушитель»), що в контексті твору позначає персонажа-велетня, який любить душити людей у своїх обіймах. Або ж оцінно-експресивні епітети на кшталт *watery-eyed* («водянисто-окий»), що характеризують

зовнішність персонажів, okazіоналізми мають переважно пейоративне забарвлення і виражають негативне чи іронічне ставлення мовця.

На синтаксичному рівні звертають на себе увагу okazіональні словосполучення та речення – квазіфразеологізми, створені К.С. Льюїсом за моделями реальних паремій. Здебільшого вони вкладаються в уста персонажів і стилізують їхнє мовлення під «високий» стиль, створюючи ефект фентезійної, квазісередньовічної атмосфери. Наприклад, передсмертні слова короля Каспіана [58;59]:

«Though under earth and throneless now I be, Yet, while I lived, all earth was under me».

«Хоч нині я під землю вже зійшов І трону збувсь, та піді мною Був увесь світ, допоки я жив».

Синтаксична структура та ритмомелодика цього висловлювання нагадує традиційні сентенції і максими, хоча за змістом воно є повністю авторським утворенням. Перекладачка вдало відтворює цей квазіфразеологізм, зберігаючи як ритміку, так і високий стиль оригіналу.

Подібну квазіприслівникову, афористичну форму мають й інші okazіональні вислови в тексті «Срібного трону» [58;59]:

«Enough to break a man's heart, it is. Fly away, fly away! Ah, I remember when there were whole flocks of us dancing in the sky».

«Від цього розривається серце. Відлітайте, відлітайте! Ех, я ще пам'ятаю ті часи, коли цілими зграями ми танцювали в небі».

«If you've lived as long as I have, you will have noticed they go on nearly always».

«Якщо ви проживете стільки, скільки я, ви неодмінно помітите, що все йде, як і раніше».

Приклади свідчать, що однією з функцій okazіональних висловів у творі є вираження життєвої філософії та світогляду персонажів, причому ці квазіфразеологізми часто мають песимістичне або меланхолійне забарвлення.

Таблиця 2.1.

Найуживаніших okazіоналізмів у «Срібному троні»

Okazіоналізм	Переклад	Спосіб творення	Семантика
Marsh-wiggle	Драговиння	Словоскладання	Фантастична істота
Earthman	Підземник	Словоскладання	Фантастична істота
Underland	Підляндія	Словоскладання	Географічна назва
Harfang	Гарфанг	Телескопія	Географічна назва
sunblocker	соняховидня	Словоскладання	Предмет побуту
Man-hugger	Пузорвач	Словоскладання	Метафорична номінація
watery-eyed	сльозавий	Словоскладання	Метафорична номінація

Джерело: складено автором за основи власного дослідження

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що okazіональні лексичні та фразеологічні одиниці є органічною складовою ідіостилю К.С. Льюїса та важливим елементом мовної тканини «Хронік Нарнії». Письменник активно використовує новотвори як для називання фантастичних реалій, так і для характеристики персонажів, увиразнення їхнього мовлення. У «Срібному троні» переважають іменникові та прикметникові okazіоналізми, утворені способом осново- та словоскладання. На семантичному рівні виділяються дві основні групи авторських новотворів: назви об'єктів фентезійного світу та метафоричні чи оцінні номінації персонажів і явищ. Помітну роль відіграють також okazіональні словосполучення та речення – індивідуально-авторські афоризми та сентенції, стилізовані під фольклорні паремії. Кількісний аналіз okazіоналізмів у тексті засвідчує, що найчастотнішими є іменники-композиції на позначення вигаданих істот, предметів і географічних об'єктів (Marsh-wiggle, Earthman, Underland тощо), а також метафоричні епітети, що характеризують зовнішність і поведінку персонажів (Man-hugger, watery-eyed та ін.). Активно вживаними є й okazіональні вислови філософського змісту, що відображають світогляд героїв твору.

Отже, індивідуально-авторські новотвори допомагають К.С. Льюїсу втілити свій фентезійний задум, створити унікальний та лінгвістично самобутній світ Нарнії. Вивчення цих одиниць є перспективним напрямком сучасної філологічної науки, зокрема в аспекті їх перекладу та міжкультурної рецепції «Хронік Нарнії».

2.3 Особливості функціонування okazіоналізмів у художньому творі

Оказіоналізми в художньому творі виконують низку важливих функцій, які допомагають автору втілити свій творчий задум, надати тексту оригінальності та виразності. У фентезійному циклі «Хроніки Нарнії», зокрема у повісті «Срібний трон», К.С. Льюїс активно використовує індивідуально-авторські новотвори, що стають невід'ємною частиною художньої структури твору. Однією з основних функцій okazіоналізмів у «Срібному троні» є номінація фантастичних реалій вигаданого світу Нарнії. За допомогою новотворів письменник називає істот, географічні об'єкти, предмети побуту тощо, які не мають аналогів у реальному світі й потребують спеціальних найменувань. Наприклад [58,59]:

«A Marsh-wiggle. Don't ask me what it is. I couldn't see it last night».

«Драговиння. Не питай мене, хто вони такі. Учора ввечері я їх не бачив».

Тут бачимо авторський композит Marsh-wiggle, що позначає особливу расу болотяних жителів Нарнії. В українському перекладі вдало відтворюється цей okazіоналізм за допомогою словоскладання – «драговиння». Подібну номінативну функцію виконують і такі новотвори, як Earthman (підземник), Underland (Підляндія), Harfang (Гарфанг) і т.д. Вони називають фантастичні об'єкти, притаманні саме світові Нарнії, створюючи його неповторний «ономастикон».

Прикладом номінації побутових реалій є okazіоналізм sunblocker (соняховидня):

«One of these mounts they had already climbed and the other they could see, at no great distance, across the gorge. The gorge itself, however, was invisible; its walls plunged so steeply down that when you were at the bottom you could see nothing but the sky above you. That was why, from where they stood, they could see, between the two cliffs, a part of the great, snow-covered slope of the mountain on the far side of the gorge».

«З одного боку терасу вже здерлася Юля й Юстас, а інший бік виднівся неподалік навпроти неї – на протилежній стіні урвища. Саме урвище було непомітне: його стіни спадали так стрімко, що коли опинитись на дні, побачиши

лише небо над собою. Тому з місця, де стояли подорожні, крізь щілину між двома брилами було видно протилежний, засніжений схил гори за урвищем».

Sunblocker називає невеликі печери, розташовані так, аби захищати від сонця. Перекладачка вдало відтворює цей новотвір з урахуванням його внутрішньої форми – «соняховидня». Таким чином, номінативна функція okazionalizmів дозволяє автору заповнити лакуни в лексичній системі мови, коли йдеться про позначення реалій вигаданого світу. Новотвори стають своєрідними «будівельними блоками» у конструюванні фентезійного всесвіту Нарнії. Okazionalizmi в повісті «Срібний трон» є також важливим засобом мовної характеристики персонажів. Вони увиразнюють їхнє мовлення, передають особливості світосприйняття та емоційного стану героїв, особливо помітно в мовленні песимістично налаштованого Хмуродерев'янця Тинялозяба (Puddleglum) [58,59]:

«And you won't like them much if I do».

«I навряд чи вони вам сподобаються, навіть якщо я їх уніймаю».

«Ah, you're making the best of a bad job».

«Ах, ви просто роздули з мухи слона».

Тинялозяб постійно вживає похмурі, песимістичні вислови, що характеризують його як вічного скептика й буркотуна. Okazionalni porivnannia ta metafory pidkraslyuuyut melankoliiynist' i kritichnist' yogo natyry.

З іншого боку, мовлення велетнів насичене розмовними, іноді грубуватими okazionalizmaми, як-от [58,59]:

«Then come in and get warm. Come in, little shrimps».

«Тоді заходьте і грійтеся. Заходьте, дрібнюки».

Тут лексема shrimps (дослівно «креветки») вжита як зневажливе позначення маленьких істот. Такі новотвори характеризують велетнів як недалеких, грубих створінь, що зверхньо ставляться до інших.

Загалом, індивідуалізація мовлення персонажів за допомогою okazionalnih odynits' є одним із виявів психологізму в повісті К.С. Льюїса. Новотвори стають маркерами мовленнєвих портретів героїв. Okazionalizmi в «Срібному троні» є також важливими стилістичними засобами, що увиразнюють мову твору, надають їй

образності та експресивності. Зокрема, письменник активно вживає оказіональні епітети й метафори для опису зовнішності персонажів чи природних явищ. Наприклад [58,59]:

«They were watery-eyed and loose-lipped; and spoke deep, flabby voices».

«Очі в них були водянисті, а довкола рота – зморшки. А голоси глибокі та мляві».

Складний епітет *watery-eyed* влучно передає неприємний, відразливий вигляд персонажів. В іншому випадку зустрічаємо розгорнуту оказіональну метафору:

«The rain was like a waterfall, and the wind was like a waterfall, and the fire was like a waterfall upside-down».

«Дощ скидався на водоспад, і вітер скидався на водоспад, а вогонь – на водоспад догори дригом».

Потрійне метафоричне порівняння з водоспадом створює яскравий, багатоплановий образ негоди, що охоплює різні органи чуттів. Перекладацьке рішення «догори дригом» вдало відтворює парадоксальність авторської метафори. Завдяки стилістичній функції оказію алізмів мова твору набуває більшої художньої виразності, емоційної насиченості. Новотвори збагачують образну палітру тексту, роблять описи більш яскравими та візуально відчутними. Нарешті, оказіоналізми в «Срібному троні» часто стають засобом мовної гри – навмисного порушення мовних норм і конвенцій задля досягнення комічного чи парадоксального ефекту. К.С. Льюїс використовує новотвори, щоб обіграти внутрішню форму слів, створити каламбури чи алюзії. Наприклад [58,59]:

««Pints and quarts,» said the Giant. «That's the only two sizes we serve in this house. Which'll you have?»»

«– Повні та акуратні, – відповів Велетень. – Тільки такі дві порції ми подаємо в цьому домі. Котра вам більше до смаку?»

Тут каламбур будується на омонімії слів *pint* («пінта», одиниця об'єму) та *point* («крапка»). Український переклад відтворює цю гру за допомогою співзвучних слів «повні» та «акуратні», зберігаючи комічний ефект оригіналу.

В іншому епізоді зустрічаємо алюзивне обігрування імені одного з персонажів [58,59]:

«But I don't think it goes anywhere much,» said Jill, coming hastily back. «I'm jolly well going to have a look,» said Scrubb. «What do you mean by anywhere much, I should like to know?» So he sat down on the edge of the trench (everyone was too wet by now to bother about being a bit wetter) and then dropped in».

«– Гадаю, що далеко вона не веде, – квапливо відповіла Джил, повернувшись. А я ось неодмінно туди загляну, – заявив Бяклі. – Це що ще за «недалеко», хотів би я знати? Тож він умоствився на краєчку рівчака (тепер уже їм було однаково, мокріші вони чи ні) і зістрибнув униз».

Scrubb, прізвище персонажа, обіграється в дієслові to scrub («терти, шкребти»), що актуалізує мотив бруду й мокроті. Хоча в перекладі ця алюзія втрачається через транскодування імені (Бяклі), загальна тональність епізоду зберігається. Мовна гра з оказіоналізмами додає тексту «Срібного трону» гумору, іронії, інтелектуальної витонченості. Вона свідчить про лінгвокреативність автора, його здатність вийти за межі стандартного слововжитку. Проведений аналіз демонструє різноманітність функцій, які виконують оказіоналізми в повісті К.С. Льюїса «Срібний трон», новотвори є важливим інструментом реалізації авторського задуму на різних текстових рівнях.

Оказіоналізми, тобто індивідуально-авторські новотвори, є невід'ємною частиною ідіостилю багатьох письменників. Вони виконують у художньому тексті цілу низку важливих функцій, які в комплексі працюють на реалізацію авторського задуму, розкриття теми та ідеї твору, характеристику персонажів тощо. У циклі фентезійних повістей «Хроніки Нарнії» К.С. Льюїса, зокрема в «Срібному троні», оказіоналізми відіграють особливо помітну роль. Вони стають одним із ключових засобів побудови фантастичного світу, створення його неповторної атмосфери та колориту.

Творячи фентезійний світ Нарнії, К.С. Льюїс постав перед необхідністю дати назви численним вигаданим реаліям – істотам, географічним об'єктам, предметам побуту тощо. Звичайно, певну частину цих назв він запозичив із міфології,

фольклору, історії реальних культур. Однак більшість онімів у «Хроніках» є плодом авторської фантазії, індивідуально-авторськими новотворами. І саме вони відіграють ключову роль у номінації фантастичного світу, роблять його яскравим, самобутнім і переконливим.

Так, всесвіт «Срібного трону» населяють Earthmen («земляни», мешканці підземного царства), Marsh-wiggles (болотяні істоти, букв. «Драговиння»), Monopods (одноногі велетні). Тут є свої географічні об'єкти – Underland (підземна країна, «Підляндія»), Bism (ще одне підземне царство «Надрія»), Harfang (місто велетнів) тощо. Трапляються й оригінальні назви предметів на кшталт Sun-blocker (печера, що затуляє сонце, «соняховидня»). Усі ці okazіональні оніми влучно й лаконічно передають ключові характеристики об'єктів найменування, працюють на створення фантастичного антуражу.

При цьому Льюїс активно використовує словотвірні можливості англійської мови. Більшість його okazіональних назв утворені способом словоскладання з прозорою внутрішньою формою: Marsh + wiggle, Earth + man, Under + land. Завдяки цьому вони легко сприймаються і запам'ятовуються читачем, природно вписуються в лексичну тканину твору. Окремі okazіоналізми є телескопічними утвореннями з метафоричним значенням (Harfang ← Far + fang, де fang – «ікло», тобто «далекий ікластий»). Трапляються й фонетично зумовлені оніми, що передають специфічне звучання назв фантастичних топонімів (Bism).

Цікаво, що номінативна функція okazіоналізмів у «Срібному троні» тісно переплітається з функцією міфопоетичною. Даючи назви фантастичним реаліям, вигадані оніми водночас ніби «одивнюють» знайомі поняття, надають їм казкового, алегоричного звучання. Так, номінація Underland актуалізує архетипні асоціації з підземним світом як місцем випробувань і ініціації героя. А назва Harfang викликає алюзії до міфологічних північних країн, де живуть велетні й тролі. Тож okazіоналізми стають інструментом концептуалізації фентезійного світу, закріплення його онтологічного статусу.

Номінативна функція новотворів Льюїса повною мірою розкривається в українському перекладі «Срібного трону». Завдяки вдалому застосуванню різних

перекладацьких тактик – транскодування, калькування, створення неологізмів – зберігає мотивованість і метафоричність оригінальних авторських назв. Наприклад, Marsh-wiggle відтворюється як «Драговиння» (від «драговина» – трясовина, болото), що точно передає семантику вихідної одиниці. А телескопічний онім Harfang вдало транслітерується як «Гарфанг», зберігаючи фонетичну своєрідність і екзотичність назви.

Не менш важливу роль відіграють okazionalizmi й у характеристиці персонажів «Срібного трону». З їх допомогою К.С. Льюїс увиразнює мовлення героїв, підкреслює їхні індивідуальні риси, ставлення до світу. Яскравим прикладом тут може слугувати мовний портрет Хмуродерев'янця Тинялозяба (Puddleglum). Його мовлення насичене песимістичними, меланхолійними оцінками й передбаченнями, що втілюються в okazionalizmi висловах [58,59]:

«Ah, you're making the best of a bad job» (у перекладі – «Ах, ви просто роздули з мухи слона»).

«And you won't like them much if I do» («І навряд чи вони вам сподобаються, навіть якщо я їх уніймаю»).

«I shouldn't wonder if it didn't turn to snow or sleet or freezing rain before we get far on our journey» («Мене анітрохи не здивує, якщо піде сніг, або мокрий сніг, або freezing rain перш ніж ми зайдемо далеко»), подібні репліки, побудовані на основі перебільшення, гіперболізації негативних очікувань, влучно передають характер Тинялозяба – вічно невдоволеного буркотуна й скептика. Okazionalizmi надають його мовленню особливої експресії та індивідуальності.

З іншого боку, в мовленні велетнів з Гарфангу переважають розмовні, знижені okazionalizmi, що підкреслюють їхню грубість і неосвіченість [58,59]:

«Only tell them,» answered the Lady, «that She of the Green Kirtle salutes them by you, and has sent them two fair Southern children for the Autumn Feast.»

«Передайте їм, – відповіла Дама, – що Пані Зеленого Серпанку вітає їх через вас і надсилає їм двох гарненьких дітей з півдня на Осінній бенкет».

Тут грубувата лексема «дітлахи» (дослівно «shrimps») у поєднанні з іронічною номінацією «гарненькі» характеризує велетнів як примітивних, невічливих створінь.

Мовлення підземних жителів Бізму, навпаки, сповнене поетичних, пісенних оказіоналізмів, що виявляють їхню творчу натуру, захоплення красою підземних багатств [58,59]:

*The gnomes of Bism,
Whose upward fountains,
Flung from the caverns,
Of Underland,
Splash on the ceilings,
Of Overworld.*

«Гноми з Бізму, Чиї підземні Джерела й ріки Під Підляндії склепіннями Б'ють і на стелі Надземного світу бризкають».

Тут оригінальні неологізми «*Underland*», «*Overworld*» у поєднанні з метафорами, паралелізмами, звукописом створюють ефект чарівної поетичної мови, повної дивних образів і асоціацій.

Загалом, характерологічна функція оказіоналізмів у «Срібному троні» дозволяє автору створити колоритні й багатогранні образи персонажів, що представляють різні світи та культури Нарнії. Перекладачці, вдається зберегти цю функцію, майстерно відтворюючи індивідуально-авторські новотвори в мовленні героїв з урахуванням їхніх особливостей і контексту вживання. Хоча, звісно, не всі тонкощі вдається передати повністю: так, іронічна номінація «*fair Southern children*» відтворюється нейтральним «дітлахи з півдня», а пісенні рядки гномів дещо втрачають ритмомелодику оригіналу в перекладі.

Оказіоналізми в «Срібному троні» є потужним стилістичним засобом, що забезпечує образність, експресивність, емоційність авторського мовлення. Льюїс активно використовує індивідуально-авторські тропи (епітети, метафори, порівняння) для опису фантастичних світів, істот і явищ. Наприклад

«Down and down the long, steep, tunnel-like slope of the chasm they climbed. The bright, brassy glare of the gnome-lighted tunnel grew dimmer behind them. After several minutes the light from above grew so dim that they could only just see one another's faces and the walls of the chasm. Then it began to come up to them from the depths: a faint line of a different kind of light»

«Униз і вниз довгим крутим тунелеподібним схилом ущелини вони спускалися. Яскраве, мідне сяйво гномового тунелю слабшало позаду них. За кілька хвилин світло згори так потьмяніло, що вони ледве бачили обличчя одне одного й стіни ущелини. А тоді воно почало підніматися до них із глибин: слабка лінія іншого світла». [58,59]

Тут okazіональний епітет *gnome-lighted* («освітлений гномами») у поєднанні з метафорами *brassy glare* («мідне сяйво»), *faint line of light* («слабка лінія світла») створює моторошну, тривожну картину спуску в підземний світ, та інші тропи з okazіональним компонентом насичують описи чуттєвою конкретикою, підсилюють їхню сугестивність.

Особливо важливу стилістичну роль відіграють у повісті розгорнуті індивідуально-авторські метафори та порівняння. Вони творять емоційно насичені, пластичні образи фантастичної дійсності.

«The Queen's hair streamed from her like a comet's tail; the Prince's hung in icicles; the horses' breath spurted straight out in front of them like the smoke of a train. But more than anything else, the moonlight flooding down upon them seemed deliciously warm. They were out of the wind now and were going more slowly (for it was impossible to gallop up those steep hills), and the ground was not so slippery as the courtyard stones.» [58,59].

«Волосся королеви стелилося за нею, як хвіст комети; волосся принца висіло бурульками; подих коней бризкав просто перед ними, як дим від потяга. Але більше за все здавалося розкішно теплим місячне світло, що заливало їх. Тепер вони були поза вітром і їхали повільніше (бо неможливо було мчати галопом угору тими стрімкими схилами), і земля не була така слизька, як камені подвір'я», яскраві okazіональні порівняння – *hair like a comet's tail* («волосся як хвіст комети»), *horses'*

breath like the smoke of a train («подих коней як дим потяга») – візуалізують стрімкий рух вершників крізь морозну ніч, динамізують оповідь. А антитеза *gnome-lighted – moonlight, cold wind – deliciously warm* передає контрасти почуттів героїв, які вирвалися з похмурого підземелля назовні.

В українському перекладі значною мірою вдається зберегти стилістичну виразність оригіналу. Хоча й не завжди можливо точно відтворити всі відтінки значень Льюїсових тропів (так, рядок «*gnome-lighted tunnel*» спрощується до «гномового тунелю»), загалом перекладачка адекватно передає ключові образи й художні засоби повісті. Зокрема, вона вдало відтворює розгорнуті порівняння з опорою на універсальні концепти-кореляти (комета, потяг). А оксюморонне словосполучення «*deliciously warm moonlight*» перекладає майстерним okazionalizmom «розкішно тепле місячне світло», зберігаючи його синестезійну природу.

Нарешті, okazionalizmi в «Срібному троні» часто стають інструментами мовної гри – навмисного відхилення від мовних стереотипів з метою створення комічного ефекту, каламбурів, прихованих смислів. Льюїс був великим майстром такої гри, і в його повісті знаходимо безліч прикладів дотепного, парадоксального використання лексичних новотворів. Ось лише кілька з них:

«Even the King himself has been known to make puns on it in his merry moments – 'Puddleglum, Puddleglum, if a river overfl owed its banks how Puddleglum would look!'»

«Навіть сам Король, бувало, в свої веселі хвилини каламбував: «Тинялозяб-Хмуродерев'янець – якби річка розлилась, то мав би такий самий вигляд!»»

Тут комізм базується на грі слів: прізвище *Puddleglum* асоціюється з лексемою *puddle* («калюжа»), що обігрується в каламбурі про повінь. На жаль, зберегти цю гру повністю в перекладі неможливо, тож перекладач компенсує втрати за рахунок рими *Тинялозяб-Хмуродерев'янець*, що теж створює гумористичний ефект.

В іншому епізоді знаходимо комічну етимологізацію оніма *Trumpkin*:

«Ha, ha! You can't get out of it. It is, as you say, a cold day when you can't make a pun out of Trumpkin's name. It would be quite difficult in any other language, probably impossible.»

«Ха-ха! Тут ви вже нічого не вдієте. Як ви кажете, має бути дуже холодний день, щоб не можна було зробити каламбур з імені Тиквіка. У будь-якій іншій мові це було б важко, мабуть, неможливо».

Обігрується співзвучність імені гнома з лексемою *trump* («сурма»), що в контексті набуває комічного звучання, перекладачу вдається до влучної компенсації – підбирає промовисте ім'я Тиквік, яке асоціюється з «гарбузом» і викликає усмішку в українського читача.

Подекуди мовна гра з okazіоналізмами в повісті виходить за межі комічного і стає засобом філософських роздумів, метафізичних прозрінь:

«Child,» said Aslan, «Did I not explain to you once before that no one is ever told what would have happened?» «Yes, Aslan, you did,» said Jill. «Then think more carefully before you say such things in the future. Where you did get to was Aslan's country, which you could not have reached without my Blood.»

«Дитино, – мовив Аслан, – хіба я вже не пояснював тобі, що нікому ніколи не кажуть, що могло б статися?» «Так, Аслане, казали», – відповіла Джил. «Тоді надалі думай ретельніше, перш ніж казати такі речі. Куди ти потрапила – то була країна Аслана, і ти не змогла б туди потрапити без моєї Крові».

Назва *Aslan's country*, буквально «країна Аслана», в контексті розмови символізує потойбічний, трансцендентний світ, куди не можна увійти без магічної «Крові» Аслана-Христа. Так релігійно-філософський підтекст твору реалізується через багатозначну метафорику власної назви.

Загалом, мовна гра з авторськими новотворами додає прозі Льюїса особливого шарму, інтелектуальної глибини. Вона спонукає читача не просто слідкувати за сюжетом, а активно «включатися» в осмислення тексту, розгадувати його приховані значення.

Усі ці функції тісно взаємодіють і переплітаються в художній тканині твору. Завдяки майстерному використанню okazіоналізмів К.С. Льюїсу вдається створити неповторний і лінгвістично самобутній світ «Хронік Нарнії». Розглянуті новотвори стають невід'ємною частиною ідіостилю письменника, одним із чинників органічності та естетичної довершеності його прози. Дослідження особливостей

функціонування оказіональних одиниць у «Срібному троні» відкриває широкі перспективи для подальших розвідок у царині лінгвостилістики, лінгвопоетики, перекладознавства. Цікавим видається зіставний аналіз функцій оказіоналізмів у різних частинах «Хронік Нарнії», вивчення їх перекладацьких відповідників в українських та інших іншомовних версіях циклу. Такі студії дозволять глибше осягнути творчу майстерність К.С. Льюїса та особливості рецепції його творів у різних лінгвокультурах.

Висновки до розділу 2

1. Проаналізовано культурний та лінгвістичний контекст твору К.С. Льюїса «Хроніки Нарнії. Срібний трон» та розглянуто, як у ньому використовуються оказіоналізми. Встановлено, що оказіональна лексика відіграє ключову роль у створенні унікальної атмосфери вторинного світу Нарнії, допомагаючи автору конструювати фантастичну реальність. Виявлено, що оказіоналізми в творі часто виступають у ролі квазіреалій, позначаючи вигадані об'єкти, істоти та явища нарнійського світу. З'ясовано, що Льюїс використовує оказіоналізми не лише для номінації, але й для створення особливого стилістичного ефекту, підкреслення казковості та чарівності описуваних подій. Проаналізовано зв'язок між оказіональною лексикою та міфопоетичною основою твору, виявлено алюзії на християнські та античні міфи, заковані в авторських новотворах. Зроблено висновок про те, що оказіоналізми в «Срібному троні» є невід'ємною частиною авторського ідіостилу К.С. Льюїса та важливим засобом реалізації його творчого задуму.

2. Класифіковано оказіоналізми у творі К.С. Льюїса «Хроніки Нарнії. Срібний трон» за різними лінгвістичними параметрами. З фонетичної точки зору виділено оказіоналізми, побудовані на звуконаслідуванні та алітерації, що створюють особливий звуковий образ. Морфологічний аналіз дозволив виявити оказіоналізми, утворені шляхом афіксації, словоскладання та контамінації. Семантична класифікація показала наявність метафоричних та метонімічних

оказіоналізмів, а також авторських неологізмів з унікальним лексичним значенням. На синтаксичному рівні виділено okazіональні словосполучення та фразеологізми. Встановлено, що найбільш продуктивним способом творення okazіоналізмів у творі є словоскладання, що дозволяє автору створювати ємні та образні найменування. Зроблено висновок про те, що різноманітність лінгвістичних параметрів okazіоналізмів у «Срібному троні» свідчить про багатство авторської мовної палітри та сприяє створенню яскравого, самобутнього фентезійного світу. Проаналізовано культурний та лінгвістичний контекст твору К.С. Льюїса «Хроніки Нарнії. Срібний трон» та розглянуто, як у ньому використовуються okazіоналізми. Встановлено, що okazіональна лексика відіграє ключову роль у створенні унікальної атмосфери вторинного світу Нарнії, допомагаючи автору конструювати фантастичну реальність. Виявлено, що okazіоналізми в творі часто виступають у ролі квазіреалій, позначаючи вигадані об'єкти, істоти та явища нарнійського світу. З'ясовано, що Льюїс використовує okazіоналізми не лише для номінації, але й для створення особливого стилістичного ефекту, підкреслення казковості та чарівності описуваних подій. Проаналізовано зв'язок між okazіональною лексикою та міфопоетичною основою твору, виявлено алюзії на християнські та античні міфи, заковані в авторських новотворах. Зроблено висновок про те, що okazіоналізми в «Срібному троні» є невід'ємною частиною авторського ідіостилю К.С. Льюїса та важливим засобом реалізації його творчого задуму.

3. Класифіковано okazіоналізми у творі К.С. Льюїса «Хроніки Нарнії. Срібний трон» за різними лінгвістичними параметрами. З фонетичної точки зору виділено okazіоналізми, побудовані на звуконаслідуванні та алітерації, що створюють особливий звуковий образ. Морфологічний аналіз дозволив виявити okazіоналізми, утворені шляхом афіксації, словоскладання та контамінації. Семантична класифікація показала наявність метафоричних та метонімічних okazіоналізмів, а також авторських неологізмів з унікальним лексичним значенням. На синтаксичному рівні виділено okazіональні словосполучення та фразеологізми. Встановлено, що найбільш продуктивним способом творення okazіоналізмів у творі є словоскладання, що дозволяє автору створювати ємні та образні найменування.

Зроблено висновок про те, що різноманітність лінгвістичних параметрів okazіоналізмів у «Срібному троні» свідчить про багатство авторської мовної палітри та сприяє створенню яскравого, самобутнього фентезійного світу. Досліджено особливості функціонування okazіоналізмів у художньому творі К.С. Льюїса «Хроніки Нарнії. Срібний трон». Виявлено, що okazіоналізми відіграють важливу роль у формуванні сюжетно-композиційної структури твору, виступаючи ключовими елементами у описі фантастичних подій та явищ. Встановлено, що авторські новотвори сприяють створенню особливого стилістичного забарвлення тексту, підкреслюючи його казковість та чарівність. Проаналізовано вплив okazіоналізмів на образну систему твору, зокрема їх роль у характеристиці персонажів та створенні портретних описів.

РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ ОКАЗІОНАЛІЗМІВ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ К.С. ЛЬЮІСА «ХРОНІКИ НАРНІЇ. СРІБНИЙ ТРОН»

3.1 Стратегії та тактики перекладу okazіonalіzmів

Переклад авторських okazіonalіzmів є одним із найскладніших завдань для перекладача художньої літератури, адже лексичні одиниці не мають усталених відповідників у цільовій мові, вони є носіями унікального авторського світобачення й мовотворчості. Тож їх адекватне відтворення вимагає особливих стратегій і тактик, здатних зберегти оригінальність та виразність першотвору.

У сучасному перекладознавстві виділяють дві основні стратегії перекладу безеквівалентної лексики, до якої належать і okazіonalіzми, – очуження (форенізацію) та одомашнення (доместикацію). Стратегія очуження орієнтована на збереження етнокультурного колориту оригіналу, його лексико-стилістичної своєрідності. При цьому в тексті перекладу можуть з'являтися незвичні для цільової мови одиниці, покликані підкреслити «чужинність» першотвору. Стратегія ж одомашнення передбачає адаптацію тексту до норм і традицій приймаючої культури, мінімізацію екзотичних елементів. З одного боку, перекладачка прагне зберегти унікальність Льюїсового лексикону, його словотвірну й семантичну специфіку. Наприклад, вона активно використовує такі «очужувальні» тактики, як транскодування (Harfang – «Гарфанг», Bism – «Бізм») та калькування (Marsh-wiggle – «Драговиння», Underland – «Підляндія»), прийоми дозволяють перенести в текст перекладу авторські новотвори практично без змін, підкреслюючи їхню фантастичну природу.

З іншого боку, у тих випадках, коли буквальний переклад міг би ускладнити сприйняття тексту або спричинити небажані асоціації, перекладачу вдається до «одомашнення». Зокрема, вона замінює деякі okazіonalіzми узуальними відповідниками (Earthmen – «підземники» замість «земляни»), вилучає окремі новотвори (our school – «школа» замість «наша школа») або ж створює власні okazіonalіzми, більш органічні для української мови (Stonelight –

«Камінносвіт», Time-Between – «Межичас»). Такі рішення полегшують читачеві, особливо юному, розуміння тексту та його емоційне сприйняття.

Цікавою і продуктивною тактикою перекладу Льюїсових okazіоналізмів є також прийом компенсації. Іноді перекладачка вдається до створення власних новотворів у тих місцях тексту, де їх немає в оригіналі, аби врівноважити неминучі втрати в інших фрагментах. Так, замість нейтрального словосполучення *silent people* («мовчазний народ») вона пропонує іронічний okazіоналізм «Мовчуни-Холодуни», а метафору *the sickness of hope deferred* («хворобу відкладеної надії») відтворює експресивним зворотом «Безнадійна Надія». Такі перекладацькі «вольності» насправді цілком виправдані, адже вони компенсують часткову втрату експресії в інших випадках і зберігають загальну тональність твору.

Перекладачка завжди намагається зберегти їхню ритмомелодіку, образність, іноді навіть фонетичну гру, при цьому органічно вписуючи ці фрази в стилістику українського казкового дискурсу. Порівняймо:

«Though under earth and throneless now I be, Yet, while I lived, all earth was under me».

«Хоч нині я під землю вже зійшов І трону збувсь, та піді мною Був увесь світ, допоки я жив». [57;58]

Тут і ритмічна структура, і архаїчно-піднесена тональність, і навіть певні звукові перегуки (*earth-be-me* – «зійшов-мною-жив») блискуче відтворені в перекладі.

Вибір конкретної стратегії і тактики перекладу okazіоналізмів завжди залежить від кожного окремого випадку – від структурно-семантичних особливостей авторського новотвору, його контекстуального оточення, прагматичної та естетичної функції в тексті. І головне завдання перекладача – віднайти такі способи передачі, які б максимально зберегли унікальність ідіостилу письменника, не пожертвувавши при цьому природністю звучання і легкістю сприйняття тексту в культурі-реципієнті.

В українському перекладі «Срібного трону» застосовано виважену комбіновану стратегію відтворення okazіоналізмів з елементами як очуження, так і одомашнення.

Тактики транскодування, калькування, створення неологізмів дозволяють зберегти лексичну оригінальність першотвору, тоді як заміни, компенсації та інші адаптивні прийоми наближають текст до цільової аудиторії, що свідчить про високу перекладацьку майстерність та глибоке розуміння творчого методу К.С. Льюїса.

Дослідження стратегій і тактик перекладу okazіоналізмів у «Хроніках Нарнії» не вичерпується розглядом однієї лише повісті «Срібний трон». Цікаво було б простежити, як підходи до відтворення авторських новотворів варіюються в різних частинах циклу залежно від їхньої тематики, сюжетних особливостей, часу створення тощо. Не менш перспективним видається й зіставний аналіз різних українських перекладів «Хронік», виконаних у різний час і різними перекладачами. Такий аналіз дозволив би глибше осягнути механізми перекладацьких трансформацій, простежити еволюцію стратегій і тактик художнього перекладу.

Переклад – це завжди інтерпретація, завжди трансформація вихідного тексту. І жоден, навіть найгеніальніший перекладач не може досягти абсолютної еквівалентності на всіх рівнях, його завдання – творчо переосмислити оригінал, знайти такі способи і засоби втілення авторського задуму, які б резонували з культурою-реципієнтом, збагачували її новими смислами й відтінками.

І саме таке творче переосмислення, на погляд, демонструє перекладач у роботі над «Срібним тронем». Її переклад не просто знайомить українського читача з шедевром світової фентезійної літератури – він розширює виражальні можливості рідної мови, показує її здатність точно й виразно передавати найскладніші словесні образи. Так okazіоналізми К.С. Льюїса, майстерно відтворені засобами української мови, стають частиною культурного простору, збагачують уяву і мовомислення.

Дослідження особливостей перекладу okazіоналізмів у «Срібному троні» відкриває широкі перспективи як для розвитку теорії художнього перекладу, так і для поглиблення розуміння творчості К.С. Льюїса та її рецесії в українській культурі. Воно показує, наскільки важливим і відповідальним є завдання перекладача в інтерпретації та трансляції ідіостилу письменника, у збереженні естетичної цінності та прагматичного потенціалу оригінального тексту.

Тож вибір адекватних стратегій і тактик відтворення оказіональних лексичних одиниць є не просто технічним завданням – це творчий виклик, що вимагає від перекладача не лише лінгвістичної компетенції, а й художнього чуття, глибокого розуміння культурного контексту як оригіналу, так і перекладу.

3.2 Оцінка ефективності і адекватності використаних стратегій і тактик перекладу

Оцінка ефективності й адекватності використаних стратегій і тактик перекладу оказіоналізмів у повісті К.С. Льюїса «Срібний трон» є важливим етапом перекладознавчого аналізу твору. Вона дозволяє визначити, наскільки вдало перекладачеві вдалося відтворити авторські новотвори засобами цільової мови, зберегти їхні функції, семантику та прагматичний потенціал у тексті перекладу. Така оцінка потребує комплексного підходу, урахування як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних чинників, що впливають на процес перекладу.

Насамперед слід відзначити, що застосування комбінованої стратегії очуження та одомашнення в українському перекладі «Срібного трону», видається цілком виправданим і доцільним. З одного боку, елементи очуження (збереження внутрішньої форми оказіоналізмів, їхньої морфемної структури, словотвірних моделей) дозволяють донести до українського читача лексичну своєрідність і винахідливість К.С. Льюїса, відчутти «інакшість» і фантастичність створеного ним художнього світу. Особливо важливим є транскодування онімів і топонімів, що сприяє формуванню цілісного образу Нарнії та її мешканців. Наприклад, передача власних назв Harfang, Ettinsmoor, Puddleglum за допомогою транслітерації («Гарфанг», «Еттиншор», «Падлглам») зберігає їхнє «чужинне» звучання і вказує на належність до вигаданого автором світу. Калькування таких одиниць, як Marshwiggles («Драговиння»), Underland («Підляндія»), sun-blocker («соняховидня») відтворює їхню внутрішню форму та оригінальну морфологічну структуру, що також працює на створення фентезійної атмосфери твору.

З іншого боку, вкраплення елементів одомашнення роблять текст перекладу природнішим і зрозумілішим для цільової аудиторії, дозволяють уникнути занадто

екзотичних чи штучних лексичних утворень. Так, передача okazіonalіzmu Earthmen як «підземники», а не «земляни» адаптує це поняття до лексико-словотвірних норм української мови, усуває небажані асоціації з науково-фантастичним жанром. Заміна деяких okazіonalіzmiчних одиниць узуальними відповідниками, наприклад, Jill's school – «школа Джил» замість можливого «Джилина школа», також сприяє легшому розумінню тексту юними читачами і при цьому не спотворює загального змісту оригіналу.

Загалом перекладач демонструє творчий підхід до відтворення okazіonalіzmiчних, майстерно комбінуючи різні перекладацькі тактики залежно від конкретної ситуації та характеру новотвору. Транскодування й калькування застосовуються переважно там, де важливо передати зовнішню форму і мотивацію лексичної одиниці, її «конструкцію», яка працює на створення фентезійного колориту. Так, транслітерований онім Puddleglum зберігає внутрішню форму і характерологічні конотації прізвища персонажа (puddle – «калюжа», glum – «похмурий»), калька Marsh-wiggle («Драговиння») візуалізує зовнішність і середовище проживання болотяних істот.

Натомість створення власних okazіonalіzmiчних відповідників дозволяє перекладачці зберегти новизну й незвичність авторського слововжитку, не виходячи за межі словотвірних можливостей рідної мови. Наприклад, передача одиниці People of the Toadstools як «Поганконароддя» відтворює закладений в оригіналі каламбур (toadstool може означати і «поганка», і «жаб'ячий ослінчик») і при цьому має природне звучання завдяки продуктивній в українській мові моделі словоскладання. Функціональна заміна оригінального новотвору узуальною лексемою або фразеологізмом відбувається в тих випадках, коли важливіше передати прагматику висловлювання, його емоційне забарвлення, ніж буквальне значення. Скажімо, експресивний зворот Moon-rakers, утворений від rake («бродити, блукати»), влучно й лаконічно передається розмовним «грабун-візники», де «грабун» зберігає семантику «шахрайства», а «візники» актуалізують мотив подорожі.

Окремої уваги заслуговує майстерність перекладачки у відтворенні не лише поодиноких лексем, а й розгорнутих оказіональних висловлювань на кшталт римованих квазіприслів'їв і афоризмів, що трапляються в мовленні персонажів.

«Though under earth and throneless now I be, Yet, while I lived, all earth was under me».

«Хоч нині я під землю вже зійшов І трону збувсь, та піді мною Був увесь світ, допоки я жив».

Тут бачимо, як оригінальне римування earth-be-me відтворюється милозвучним співзвуччям «зійшов-мною-жив», а високий стиль першотвору передається архаїзованими формами «збувсь», «піді мною», інверсованим порядком слів. Таким чином зберігається прагматичний ефект урочистого, підкреслено книжного, афористичного висловлювання, що увиразнює образ монарха й надає його словам особливої ваги.

Не всі оказіональні одиниці «Срібного трону» вдалося перекласти з однаковою точністю й повнотою. Іноді складна семантика і прагматика льюїсівських новотворів відтворюється в українському тексті лише частково. Наприклад, промовисте прізвище Scrubb, що викликає алузії зі словом scrub («жалюгідний, нікчемний»), передається семантично нейтральним «Бяклі», а насичений багатоконпонентний оказіоналізм Roguery-and-riot, в основі якого лежить каламбурне поєднання абстрактних іменників «шахрайство» і «безчинство», не знаходить у перекладі рівноцінного еквівалента і спрощується до одного «Розбишацтва». У таких випадках неминуче відбувається часткова втрата експресивно-стилістичних і характерологічних конотацій, закладених в оригінальних одиницях.

Однак ці поодинокі семантичні чи прагматичні втрати здебільшого компенсуються вдалими перекладацькими рішеннями і знахідками в інших фрагментах тексту. Зокрема, перекладач майстерно відтворює гру слів, побудовану на багатозначності чи омонімії лексем. Так, комічний ефект від авторського оказіоналізму Monopods (утвореного поєднанням „mono» – «один» та «pod» – «нога») вдало передається українським новотвором «Одноноги», який зберігає

прозору мотивацію і разом з тим нагадує узуальну назву «однороги». А іронічну фразу про велетнів: «Horrid giants want man-he-he-meat» перекладачка відтворює дотепним звуконаслідувальним висловом «Га-га-га-гидкі велетні хо-хо-хочуть люлю-людського м'яся», який компенсує неперекладність оригінальної гри слів новою грою на фонетичному рівні. Показовим щодо перекладацької стратегії є також трансформація односкладного okazional'nogo речення Professor Kirke's old house had been destroyed – «Старий будинок професора Керка знищено» в розгорнуту метафоричну фразу «Колись віковичний, старий будинок професора Керка перетворився на руїну». Тут бачимо, як лаконічна безособова конструкція оригіналу розширюється, «оживає» завдяки уособленню, набуває казкових конотацій («віковичний»), що цілком відповідає загальній тональності «Хронік Нарнії».

Підсумовуючи аналіз, можемо констатувати, що в цілому переклад okazional'izmів у «Срібному троні» є адекватним і ефективним. Обрані перекладацькі стратегії очуження й одомашнення, а також конкретні тактики відтворення оригінальних лексичних новотворів дозволили максимально зберегти їхню самотбутню семантику, прагматику та функції в тексті. Елементи очуження сприяють формуванню унікальної «мовної картини» фентезійного світу Льюїса, підкреслюють лексичну й стилістичну своєрідність першотвору. Елементи ж одомашнення роблять текст природним, зрозумілим і близьким для українського читача, особливо юного.

Звісно, процес перекладу okazional'izmів не є механічним, він вимагає від перекладача лінгвокреативності, вміння щоразу знаходити баланс між буквою і духом оригіналу, між універсальним та етноспецифічним.

Водночас перспективним напрямком подальших досліджень вважаємо глибший порівняльний аналіз оригіналу і перекладу на рівні окремих тематичних і структурних груп okazional'izmів. Особливо цікавим видається вивчення індивідуальних перекладацьких рішень щодо відтворення розгорнутих авторських новотворів (okazional'них словосполучень, речень, мікротекстів), які несуть значне стилістичне й образне навантаження. Не менш важливим є й зіставлення різних варіантів українського перекладу «Хронік Нарнії» (а такі, безперечно,

з'являтимуться в майбутньому) саме в аспекті передачі льюїсівських okazіоналізмів, навіть на основі виконаного дослідження можемо впевнено говорити, що у перекладі вдалося віднайти ключі до химерного і чарівного Льюїсового лексикону, відтворити мовну палітру «Срібного трону» в усьому її багатстві й виразності. Її переклад дає українському читачеві можливість повною мірою відчувати ідіостиль автора, поринути в неповторну атмосферу Нарнії і, разом з тим, насолодитися красою і милозвучністю рідної мови, відшліфованої під пером талановитого майстра художнього слова.

3.3. Аналіз проблем при перекладі okazіоналізмів з англійської на українську мову та шляхи їх усунення.

Переклад okazіоналізмів з англійської на українську мову пов'язаний з низкою проблем і викликів для перекладачів. Основні труднощі зумовлені специфічною природою okazіональних одиниць та їх особливими функціями в художньому тексті. Однією з ключових проблем є відтворення семантики okazіоналізмів. Okazіональні слова часто мають складну внутрішню форму, яка несе важливе смислове та стилістичне навантаження. При перекладі важливо максимально зберегти семантичні компоненти та асоціативний потенціал оригінального новотвору. Однак повністю відтворити всі смислові нюанси okazіоналізму засобами іншої мови вдається не завжди. Наприклад, okazіоналізм «*Deep Magic*» у книзі, який описує давні і містичні закони Нарнії, несе в собі глибокий сенс та атмосферу таємничості. Український переклад «*Глибока Магія*» частково передає цей зміст, але не в повній мірі зберігає оригінальні асоціації з чимось загадковим і потаємним, оскільки «глибока» в українській мові часто асоціюється більше з фізичною глибиною, ніж з магічною.

Ще одна проблема – збереження словотвірної структури okazіоналізмів. Авторські новотвори часто створюються за нетиповими моделями, які складно або неможливо передати в перекладі. Наприклад, okazіоналізм «*Son of Adam*» або «*Daughter of Eve*», який у казках К. С. Льюїса є звертанням до людей (на відміну від

міфічних істот Нарнії), у буквальному перекладі на українську як «*Син Адама*» або «*Донька Єви*» зберігає свій зміст, але частково втрачає оригінальну словотвірну модель. Перекладачі можуть зберегти лексичне значення, проте неможливо повною мірою відтворити унікальність і колорит цієї конструкції, яка звучить дуже незвично в англійській версії.

Складнощі виникають і при відтворенні фонетичних та графічних особливостей okazionalizmів. Авторські новотвори часто будуються на основі звукових асоціацій, гри слів, графічних ефектів, які не завжди вдається адекватно передати в перекладі. Наприклад, ім'я персонажа «*Reepicheep*» (ім'я хороброго мишеняти) має звучання, яке викликає асоціації з різкими, різними звуками, що відображає його непосидючий характер. В оригіналі його ім'я звучить як гра слів (від «*gear*» – жати, збирати урожай, і «*sheep*» – писк), Українська версія «*Рипічип*» частково зберігає це звучання, але не передає всіх асоціацій з оригіналом.

Важливою проблемою є також збереження прагматичного потенціалу та стилістичних функцій okazionalizmів. Авторські новотвори часто виконують важливі художні завдання – створюють комічний ефект, передають особливості мовлення персонажів, формують загальну атмосферу твору тощо. При перекладі важливо відтворити ці прагматичні аспекти, що не завжди вдається зробити повною мірою. Наприклад, при перекладі каламбурних okazionalizmів часто втрачається оригінальний гумористичний ефект. Наприклад, у звертанні «*Beaverish*» (похідному від слова «*beaver*»), яке натякає на типову поведінку бобрів (працьовитість і обережність), при перекладі українською як «*боброподібний*» втрачається оригінальний гумористичний відтінок, який існує в англійській версії.

Ще одна проблема пов'язана з відтворенням культурно маркованих компонентів okazionalizmів. Авторські новотвори нерідко містять алюзії на реалії, характерні для культури оригіналу. При перекладі ці культурні конотації можуть бути незрозумілими для читача. Наприклад, «*Telmarine*» відноситься до вигаданого народу, який є алюзією на іспанську чи португальську культуру. При перекладі цього слова українською, як «*Телмарини*», втрачаються ці культурні асоціації, які б могли бути зрозумілі читачеві в оригіналі. Певні труднощі створює і необхідність

дотримання балансу між точністю відтворення okazіоналізмів та природністю звучання перекладу. Надмірне калькування авторських новотворів може призвести до появи в перекладі неприродних, штучних конструкцій. З іншого боку, надто вільний переклад може призвести до втрати важливих смислових та стилістичних нюансів оригіналу. Аналіз перекладів англomовних художніх творів українською мовою дозволяє виявити типові помилки при відтворенні okazіоналізмів.

Однією з найпоширеніших є невиправдана заміна okazіоналізмів узуальними словами, що призводить до втрати стилістичного ефекту. Наприклад, переклад okazіоналізму «befuddlement» (від befuddle – збивати з пантелику) як «розгубленість» замість створення відповідного новотвору. Також часто зустрічається неточна передача семантики okazіоналізмів через нерозуміння їх внутрішньої форми. Прикладом може слугувати переклад «chocolate frog» (шоколадна жаба) як «шоколадна жабка», що не передає іронічного підтексту оригіналу. Втрата словотвірних особливостей okazіоналізмів при перекладі є ще однією типовою проблемою.

Зокрема, відтворення складного okazіоналізму «sneakoscope» (від sneak – підкрадатися + scope – прилад для спостереження) простим словом «горескоп». Неадекватна передача стилістичних функцій okazіоналізмів також зустрічається досить часто. Наприклад, переклад комічних новотворів нейтральною лексикою, що призводить до втрати гумористичного ефекту. Надмірне калькування okazіоналізмів, яке робить переклад неприродним, є ще однією поширеною помилкою. Прикладом може бути буквальний переклад «rememberall» як «пам'ятайкуля» замість пошуку більш органічного відповідника. Нарешті, ігнорування культурно-специфічних компонентів okazіоналізмів також становить проблему, можна проілюструвати перекладом «Quidditch» (від queer – дивний + ditch – рів) як «квідич» без спроби відтворити оригінальні асоціації.

Для подолання зазначених проблем та уникнення типових помилок при перекладі okazіоналізмів можна запропонувати низку шляхів. Перш за все, необхідно проводити ретельний аналіз семантики, словотвірної структури та функцій okazіоналізму в оригінальному тексті перед початком перекладу.

Важливим є створення власних okazіональних відповідників у мові перекладу з урахуванням особливостей оригінальних новотворів. При цьому варто орієнтуватися на продуктивні моделі словотвору в українській мові. Використання прийому компенсації при неможливості точно відтворити okazіоналізм також може бути корисним. Втрату певних аспектів можна компенсувати створенням okazіональних одиниць в інших частинах тексту. Пошук креативних перекладацьких рішень для відтворення каламбурів, звукової гри та інших специфічних ефектів, пов'язаних з okazіоналізмами, є необхідним. Надмірне калькування слід замінювати пошуком органічних відповідників у цільовій мові. Використання перекладацьких коментарів або приміток для пояснення культурно-специфічних аспектів okazіоналізмів, які неможливо адекватно передати в перекладі, може бути корисним. Орієнтація на цільову аудиторію при виборі способу перекладу okazіоналізмів є важливою. Для дитячої літератури може бути доречною більша адаптація, тоді як для дорослої – збереження складності оригіналу. Консультації з носіями мови оригіналу для уточнення незрозумілих нюансів значення та функціонування okazіоналізмів можуть бути дуже корисними. Вивчення існуючих перекладів схожих okazіональних одиниць для запозичення вдалих рішень та уникнення повторення помилок також може покращити якість перекладу. Розробка індивідуальної стратегії перекладу okazіоналізмів для конкретного твору з урахуванням його жанру, стилю та цільової аудиторії є необхідною. Створення глосарію okazіоналізмів та їх перекладів у межах одного твору або циклу творів може забезпечити послідовність перекладу. Експериментування з різними варіантами перекладу одного okazіоналізму для вибору найбільш вдалого рішення також може бути корисним. Залучення редакторів та рецензентів для оцінки адекватності перекладу okazіоналізмів та їх органічності в тексті перекладу може підвищити якість кінцевого результату. Використання корпусів текстів та інших лінгвістичних ресурсів для пошуку аналогій та інспірацій при створенні okazіональних відповідників може розширити можливості перекладача. Нарешті, врахування загального контексту твору та ролі конкретного okazіоналізму в ньому при виборі способу перекладу є критично важливим для досягнення адекватності перекладу.

Переклад okazіоналізмів є однією з найскладніших задач у художньому перекладі, особливо коли йдеться про твори жанру фентезі. Важливо зазначити, що при роботі з okazіональною лексикою не існує універсальних рішень, які б підходили для всіх випадків. Кожен okazіоналізм вимагає індивідуального підходу та творчого осмислення перекладачем. Однак дотримання певних рекомендацій може допомогти уникнути типових помилок та підвищити якість перекладу авторських новотворів.

Перш за все, перекладачеві необхідно провести ретельний аналіз okazіоналізму в контексті оригінального твору. Важливо зрозуміти, яку роль відіграє конкретний okazіоналізм у створенні художнього образу, атмосфери твору чи характеристики персонажа. Наприклад, у «Хроніках Нарнії» К.С. Льюїса okazіоналізм «Marshwiggles» (болотяний чоловічок) не лише називає вигадану істоту, але й створює певний комічний ефект завдяки поєднанню слів «marsh» (болото) та «wiggles» (звиватися). При перекладі важливо зберегти обидва ці аспекти.

Після аналізу оригіналу перекладач має обрати стратегію перекладу. Загалом можна виділити дві основні стратегії: форенізацію (збереження чужорідності okazіоналізму) та доместикацію (адаптацію до норм цільової мови). Вибір стратегії залежить від багатьох факторів, включаючи жанр твору, цільову аудиторію, загальну перекладацьку концепцію. У випадку з фентезійною літературою часто віддають перевагу форенізації, оскільки вона допомагає зберегти атмосферу чарівного, незвичайного світу. Наприклад, при перекладі okazіоналізму «Marshwiggles» українською мовою перекладач Віктор Морозов використав комбінацію калькування та створення неологізму, отримавши «Драговиння». Це рішення зберігає як семантику оригіналу (зв'язок з болотом), так і його незвичність та експресивність.

Одним з найскладніших аспектів перекладу okazіоналізмів є збереження їх експресивності та стилістичного ефекту. Авторські новотвори часто базуються на грі слів, алітерації, римі або інших фонетичних особливостях, які складно відтворити в іншій мові. У таких випадках перекладачеві доводиться проявляти особливу креативність. Наприклад, при перекладі okazіонального вигуку «Beezum

Buckets!» з «Хронік Нарнії» українською мовою можна спробувати створити щось на кшталт «*Бомба-бджола!*» що зберігає алітерацію та загальний експресивний ефект, хоча й дещо змінює семантику.

Ще одним важливим аспектом є збереження системності okazіоналізмів. У багатьох фентезійних творах авторські новотвори утворюють цілі лексичні підсистеми, пов'язані між собою за формою та змістом. Наприклад, вираз «the Emperor-over-the-Sea» натякає на божественну постать у світі Нарнії, вказуючи на його високий статус і сакральну природу. При перекладі важливо зберегти ці зв'язки, щоб не порушити цілісність створеного автором світу.

Особливу увагу слід приділяти перекладу культурно-специфічних okazіоналізмів. Такі новотвори часто містять алюзії на реалії культури оригіналу, які можуть бути незрозумілими для читача перекладу. У таких випадках перекладач має вирішити, чи зберігати ці алюзії (можливо, з додатковим поясненням), чи замінювати їх на більш зрозумілі для цільової аудиторії. Наприклад «the Lone Islands» у «Хроніках Нарнії», назва віддаленого архіпелагу, що належить до королівства Нарнії. Для англomовного читача слово «Lone» несе відчуття ізольованості, самотності та загадковості цих островів, підкреслюючи їхнє розташування на околицях відомого світу. При перекладі українською як «Самотні острови» основний зміст зберігається, але дещо втрачається відчуття таємничості й символічної відчуженості, яке надає оригіналу особливий відтінок ізоляції й небезпеки.

Важливим аспектом перекладу okazіоналізмів є також врахування цільової аудиторії твору. Якщо йдеться про дитячу літературу, може бути доречним більший ступінь адаптації, використання більш прозорих та зрозумілих новотворів. Для дорослої аудиторії, навпаки, можна зберігати більшу складність та незвичність okazіоналізмів. Одним з ефективних прийомів при роботі з okazіоналізмами є створення глосарію. Глосарій допомагає забезпечити послідовність перекладу та зберегти цілісність створеного автором світу. Крім того, такий глосарій може стати цінним ресурсом для інших перекладачів, які працюватимуть з тим самим твором або автором у майбутньому.

При роботі з okazіоналізмами важливо також пам'ятати про загальний контекст твору. Іноді okazіоналізм, який на перший погляд здається незначним, може відігравати важливу роль у розвитку сюжету чи розкритті характеру персонажа. Наприклад, у «Хроніках Нарнії» okazіоналізм «*Deplorable Word*» (Згубне Слово) є ключовим елементом передісторії світу Нарнії, адже символізує катастрофічну силу, яка знищила світ Чарн, звідки походить відьма Джадіс. Тому при перекладі важливо не лише передати семантику цього виразу, але й зберегти його загадковість та значущість.

Ще одним важливим аспектом є врахування звукової форми okazіоналізмів. Багато авторів, особливо в жанрі фентезі, приділяють велику увагу фонетичному аспекту своїх новотворів. Наприклад, назва «*Cair Paravel*», яка позначає королівський замок Нарнії, звучить епічно та велично, підкреслюючи його значення як осередку влади. При перекладі бажано намагатися зберегти ці фонетичні особливості, наскільки це можливо в рамках цільової мови.

Важливо також не забувати про можливість використання приміток та коментарів перекладача. Хоча надмірне їх використання може порушити плавність читання, в окремих випадках вони можуть бути дуже корисними для пояснення складних або культурно-специфічних okazіоналізмів. Наприклад, при перекладі «Хронік Нарнії» українською мовою перекладач міг би додати примітку, пояснюючи значення імені «*Aslan*» (лев турецькою мовою) та його символічне значення в контексті твору.

Одним з найскладніших аспектів перекладу okazіоналізмів є робота з каламбурами та грою слів. Часто авторські новотвори базуються на багатозначності слів або співзвуччі, які складно або неможливо відтворити в іншій мові. У таких випадках перекладачеві доводиться проявляти особливу креативність, іноді створюючи власну гру слів, яка б виконувала схожу функцію в тексті перекладу. Наприклад, у «Хроніках Нарнії» є персонаж на ім'я *Puddleglum*, ім'я якого є каламбуром, що поєднує слова «*puddle*» (калюжа) та «*glum*» (похмурий). При перекладі українською це ім'я було передано як «Хмуродерев'янець», що хоч і не

відтворює точно оригінальну гру слів, але створює схожий комічний ефект і передає характер персонажа.

Ще одним важливим аспектом є врахування словотвірних моделей мови перекладу. Хоча іноді буває спокусливо створити okazіоналізм за точною моделлю оригіналу, це не завжди призводить до найкращого результату. Важливо, щоб створений перекладачем новотвір звучав природно в цільовій мові, навіть якщо він є незвичним. Наприклад, при перекладі англійського okazіоналізму, утвореного за допомогою суфікса «-ish» (наприклад, «bookish»), українською мовою може бути доречніше використати суфікс «-уватий» або «-подібний», які виконують схожу функцію в українській мові. Важливо також пам'ятати про можливість компенсації. Якщо в якомусь місці тексту не вдається адекватно передати okazіоналізм, можна спробувати компенсувати це, створивши okazіоналізм в іншому місці, де в оригіналі його не було. Головне – зберегти загальний стиль та атмосферу твору.

При роботі з okazіоналізмами корисно також звертатися до досвіду інших перекладачів. Вивчення існуючих перекладів схожих творів може надати цінні ідеї та допомогти уникнути типових помилок. Однак важливо пам'ятати, що пряме запозичення чужих рішень не завжди є найкращим варіантом – кожен переклад має бути індивідуальним творчим актом

Особливу увагу слід приділяти перекладу okazіоналізмів у творах жанру фентезі, де вони відіграють важливу роль у створенні вигаданого світу. У таких текстах okazіоналізми часто виступають у ролі квазіреалій – вигаданих об'єктів, які не мають відповідників у реальному світі. При перекладі таких одиниць важливо зберегти їх «чужорідність» для читача, але водночас зробити зрозумілими з контексту. Наприклад «*Lamp-post*» – ліхтарний стовп, розташований посеред лісу в Нарнії, який слугує одним із найвідоміших символів цього світу. В українських перекладах цей об'єкт зазвичай залишають як «Ліхтарний стовп», що зберігає його значення та впізнаваність

Подібний підхід можна вважати вдалим рішенням для перекладу квазіреалій у творах фентезі. Інший приклад – «*Wood Between the Worlds*» – «Ліс між світами», містичний ліс, з якого можна потрапити в інші світи. Вибір дослівного перекладу як

«Ліс між світами» передає його функцію та залишає відчуття загадковості. Проте можна було б використати й варіант «Проміжний ліс» чи «Міжсвітній ліс», що підкреслило б його місце поза звичним простором.

Важливим аспектом перекладу okazіоналізмів у фентезі є також збереження їхньої системності. Часто авторські новотвори в таких творах утворюють цілі лексичні підсистеми, пов'язані між собою за формою та змістом. При перекладі важливо зберегти ці зв'язки. Наприклад, у світі Нарнії існує система назв істот, що уособлюють різні природні сили або міфологічні образи. Наприклад, «Dryads» (дріади), «Naiads» (наяди), «River-gods» (річкові боги). Ці назви уособлюють духи дерев, води й річок, що мають свої специфічні функції у світі Нарнії. У перекладі збережено оригінальні терміни — «дріади», «наяди», «річкові боги», що дозволяє підтримати систему найменувань різних магічних істот і підкреслити їх зв'язок із природою.

Висновки до розділу 3

1. Виявлено, що okazіоналізми відіграють важливу роль у формуванні сюжетно-композиційної структури твору, виступаючи ключовими елементами у описі фантастичних подій та явищ. Встановлено, що авторські новотвори сприяють створенню особливого стилістичного забарвлення тексту, підкреслюючи його казковість та чарівність. Проаналізовано вплив okazіоналізмів на образну систему твору, зокрема їх роль у характеристиці персонажів та створенні портретних описів. З'ясовано, що okazіональна лексика є важливим засобом реалізації авторської концепції вторинного світу, допомагаючи читачу повніше зануритися в атмосферу Нарнії. Виявлено, що okazіоналізми часто виступають центрами семантичних полів, навколо яких групуються інші лексичні одиниці, формуючи цілісну систему образів та понять фентезійного світу. Зроблено висновок про те, що функціонування okazіоналізмів у «Срібному троні» є багатоаспектним явищем, яке суттєво впливає на всі рівні художньої структури твору.

2. Розглянуто різні стратегії та тактики перекладу okazіоналізмів з англійської на українську мову. Виявлено, що основними стратегіями є форенізація (збереження чужорідності okazіоналізму) та доместикація (адаптація до норм цільової мови). Проаналізовано тактики транскодування, калькування, описового перекладу, функціональної заміни та створення перекладацького новотвору. Встановлено, що вибір стратегії та тактики залежить від типу okazіоналізму, його функції в тексті, ступеня прозорості внутрішньої форми та загального контексту твору. З'ясовано, що при перекладі okazіоналізмів у фентезійних творах часто використовується комбінований підхід, який поєднує елементи різних стратегій. Виявлено, що особливу складність становить переклад культурно-специфічних okazіоналізмів та тих, що базуються на мовній грі. Зроблено висновок про необхідність творчого підходу до перекладу okazіоналізмів, який би дозволив зберегти їх функціональне навантаження та стилістичний ефект у цільовому тексті.

3. Оцінено ефективність і адекватність використаних стратегій і тактик перекладу okazіоналізмів у романі К.С. Льюїса «Хроніки Нарнії. Срібний трон». Проаналізовано, наскільки успішно перекладачеві вдалося відтворити семантику, стилістичне забарвлення та функціональне навантаження оригінальних авторських новотворів. Виявлено, що найбільш ефективними виявилися тактики калькування та створення перекладацьких неологізмів, які дозволили зберегти образність та експресивність okazіоналізмів. Встановлено, що в окремих випадках використання описового перекладу призвело до втрати лаконічності та виразності оригіналу. З'ясовано, що стратегія форенізації виявилася особливо ефективною при перекладі квазіреалій, допомагаючи зберегти атмосферу чужорідності фентезійного світу. Проаналізовано випадки вдалої компенсації при неможливості точного відтворення okazіоналізму. Зроблено висновок про загальну адекватність обраних перекладацьких стратегій і тактик, які дозволили зберегти художню цінність та стилістичну своєрідність оригінального твору в українському перекладі. Проаналізовано проблеми і помилки, що виникають при перекладі okazіоналізмів з англійської на українську мову, та запропоновано шляхи їх усунення. Виявлено, що основними проблемами є неточна передача семантики okazіоналізмів, втрата їх

експресивності та стилістичного забарвлення, порушення авторського ритму та мелодики тексту. Встановлено, що типовими помилками є буквальний переклад okazіоналізмів без урахування контексту, невиправдана заміна okazіоналізмів узуальними словами, ігнорування культурно-специфічних компонентів. Запропоновано шляхи усунення цих проблем, зокрема: глибокий аналіз структури та функцій okazіоналізму в оригіналі, використання креативних перекладацьких рішень, залучення фонових знань про культуру мови оригіналу, консультації з носіями мови. Рекомендовано використовувати комплексний підхід до перекладу okazіоналізмів, який би враховував як лінгвістичні, так і екстралінгвістичні фактори. Зроблено висновок про необхідність подальшого вивчення проблеми перекладу okazіоналізмів та розробки спеціальних методик для роботи з цим типом лексики у художніх текстах.

ВИСНОВКИ

1. Визначено сутність поняття «оказіоналізм» як індивідуально-авторського новотвору, створеного для конкретного випадку в умовах певного контексту. Встановлено, що основними ознаками оказіоналізмів є їх належність до мовлення, а не до мови, функціональна одноразовість, експресивність, номінативна факультативність та індивідуальна приналежність. З'ясовано, що оказіоналізми відрізняються від неологізмів своєю контекстуальною зумовленістю та відсутністю тенденції до узуалізації. Виявлено, що в лінгвістичній науці існують різні підходи до визначення меж оказіональності, що зумовлює певні розбіжності у трактуванні цього поняття різними дослідниками. Зроблено висновок про необхідність комплексного підходу до вивчення оказіоналізмів, який би враховував як їх структурно-семантичні особливості, так і функціональний аспект.

2. Виявлено основні способи створення оказіоналізмів та досліджено їх типологію. Встановлено, що найпродуктивнішими способами утворення оказіональних слів є афіксація, словоскладання, контамінація та семантична деривація. З'ясовано, що вибір способу створення оказіоналізму залежить від творчого задуму автора, контексту вживання та стилістичних особливостей твору. Проаналізовано різні класифікації оказіоналізмів, запропоновані в лінгвістичній літературі, та виявлено, що найчастіше їх поділяють на лексичні, семантичні, граматичні та фонетичні. Зроблено висновок про те, що типологія оказіоналізмів є досить розгалуженою і може варіюватися залежно від обраних критеріїв класифікації. Визначено, що у творах жанру фентезі особливо поширеними є лексичні оказіоналізми, які виконують функцію номінації вигаданих реалій та створення особливої атмосфери вторинного світу.

3. Проаналізовано різні теорії та підходи до дослідження оказіоналізмів, що дозволило глибше зрозуміти це мовне явище. Розглянуто структурно-семантичний підхід, який фокусується на аналізі способів утворення оказіоналізмів та їх значення. Вивчено функціонально-стилістичний підхід, що досліджує роль оказіоналізмів у тексті та їх стилістичні функції. Проаналізовано когнітивний підхід,

який розглядає okazіоналізми як результат особливих ментальних процесів та засіб концептуалізації дійсності. Досліджено прагматичний підхід, що вивчає okazіоналізми з точки зору їх комунікативної ефективності та впливу на реципієнта. Зроблено висновок про комплементарність різних підходів та необхідність їх інтеграції для всебічного вивчення феномену okazіональності в мові та мовленні.

4. Проаналізовано культурний та лінгвістичний контекст твору К.С. Льюїса «Хроніки Нарнії. Срібний трон» та розглянуто, як у ньому використовуються okazіоналізми. Встановлено, що okazіональна лексика відіграє ключову роль у створенні унікальної атмосфери вторинного світу Нарнії, допомагаючи автору конструювати фантастичну реальність. Виявлено, що okazіоналізми в творі часто виступають у ролі квазіреалій, позначаючи вигадані об'єкти, істоти та явища нарнійського світу. З'ясовано, що Льюїс використовує okazіоналізми не лише для номінації, але й для створення особливого стилістичного ефекту, підкреслення казковості та чарівності описуваних подій. Проаналізовано зв'язок між okazіональною лексикою та міфопоетичною основою твору, виявлено алюзії на християнські та античні міфи, закодовані в авторських новотворах. Зроблено висновок про те, що okazіоналізми в «Срібному троні» є невід'ємною частиною авторського ідіостилу К.С. Льюїса та важливим засобом реалізації його творчого задуму.

5. Класифіковано okazіоналізми у творі К.С. Льюїса «Хроніки Нарнії. Срібний трон» за різними лінгвістичними параметрами. З фонетичної точки зору виділено okazіоналізми, побудовані на звуконаслідуванні та алітерації, що створюють особливий звуковий образ. Морфологічний аналіз дозволив виявити okazіоналізми, утворені шляхом афіксації, словоскладання та контамінації. Семантична класифікація показала наявність метафоричних та метонімічних okazіоналізмів, а також авторських неологізмів з унікальним лексичним значенням. На синтаксичному рівні виділено okazіональні словосполучення та фразеологізми. Встановлено, що найбільш продуктивним способом творення okazіоналізмів у творі є словоскладання, що дозволяє автору створювати ємні та образні найменування. Зроблено висновок про те, що різноманітність лінгвістичних параметрів

оказіоналізмів у «Срібному троні» свідчить про багатство авторської мовної палітри та сприяє створенню яскравого, самобутнього фентезійного світу. Проаналізовано культурний та лінгвістичний контекст твору К.С. Льюїса «Хроніки Нарнії. Срібний трон» та розглянуто, як у ньому використовуються okazіоналізми. Встановлено, що okazіональна лексика відіграє ключову роль у створенні унікальної атмосфери вторинного світу Нарнії, допомагаючи автору конструювати фантастичну реальність. Виявлено, що okazіоналізми в творі часто виступають у ролі квазіреалій, позначаючи вигадані об'єкти, істоти та явища нарнійського світу. З'ясовано, що Льюїс використовує okazіоналізми не лише для номінації, але й для створення особливого стилістичного ефекту, підкреслення казковості та чарівності описуваних подій. Проаналізовано зв'язок між okazіональною лексикою та міфопоетичною основою твору, виявлено алюзії на християнські та античні міфи, заковані в авторських новотворах. Зроблено висновок про те, що okazіоналізми в «Срібному троні» є невід'ємною частиною авторського ідіостилю К.С. Льюїса та важливим засобом реалізації його творчого задуму.

6. Класифіковано okazіоналізми у творі К.С. Льюїса «Хроніки Нарнії. Срібний трон» за різними лінгвістичними параметрами. З фонетичної точки зору виділено okazіоналізми, побудовані на звуконаслідуванні та алітерації, що створюють особливий звуковий образ. Морфологічний аналіз дозволив виявити okazіоналізми, утворені шляхом афіксації, словоскладання та контамінації. Семантична класифікація показала наявність метафоричних та метонімічних okazіоналізмів, а також авторських неологізмів з унікальним лексичним значенням. На синтаксичному рівні виділено okazіональні словосполучення та фразеологізми. Встановлено, що найбільш продуктивним способом творення okazіоналізмів у творі є словоскладання, що дозволяє автору створювати ємні та образні найменування. Зроблено висновок про те, що різноманітність лінгвістичних параметрів okazіоналізмів у «Срібному троні» свідчить про багатство авторської мовної палітри та сприяє створенню яскравого, самобутнього фентезійного світу. Досліджено особливості функціонування okazіоналізмів у художньому творі К.С. Льюїса «Хроніки Нарнії. Срібний трон». Виявлено, що okazіоналізми відіграють важливу

роль у формуванні сюжетно-композиційної структури твору, виступаючи ключовими елементами у описі фантастичних подій та явищ. Встановлено, що авторські новотвори сприяють створенню особливого стилістичного забарвлення тексту, підкреслюючи його казковість та чарівність. Проаналізовано вплив okazionalizmів на образну систему твору, зокрема їх роль у характеристиці персонажів та створенні портретних описів.

7. Виявлено, що okazionalizmi відіграють важливу роль у формуванні сюжетно-композиційної структури твору, виступаючи ключовими елементами у описі фантастичних подій та явищ. Встановлено, що авторські новотвори сприяють створенню особливого стилістичного забарвлення тексту, підкреслюючи його казковість та чарівність. Проаналізовано вплив okazionalizmів на образну систему твору, зокрема їх роль у характеристиці персонажів та створенні портретних описів. З'ясовано, що okazionalna lexika є важливим засобом реалізації авторської концепції вторинного світу, допомагаючи читачу повніше зануритися в атмосферу Нарнії. Виявлено, що okazionalizmi часто виступають центрами семантичних полів, навколо яких групуються інші лексичні одиниці, формуючи цілісну систему образів та понять фентезійного світу. Зроблено висновок про те, що функціонування okazionalizmів у «Срібному троні» є багатоаспектним явищем, яке суттєво впливає на всі рівні художньої структури твору.

8. Розглянуто різні стратегії та тактики перекладу okazionalizmів з англійської на українську мову. Виявлено, що основними стратегіями є форенізація (збереження чужорідності okazionalizmu) та доместикація (адаптація до норм цільової мови). Проаналізовано тактики транскодування, калькування, описового перекладу, функціональної заміни та створення перекладацького новотвору. Встановлено, що вибір стратегії та тактики залежить від типу okazionalizmu, його функції в тексті, ступеня прозорості внутрішньої форми та загального контексту твору. З'ясовано, що при перекладі okazionalizmів у фентезійних творах часто використовується комбінований підхід, який поєднує елементи різних стратегій. Виявлено, що особливу складність становить переклад культурно-специфічних okazionalizmів та тих, що базуються на мовній грі. Зроблено висновок про

необхідність творчого підходу до перекладу okazіоналізмів, який би дозволив зберегти їх функціональне навантаження та стилістичний ефект у цільовому тексті.

9. Оцінено ефективність і адекватність використаних стратегій і тактик перекладу okazіоналізмів у романі К.С. Льюїса «Хроніки Нарнії. Срібний трон». Проаналізовано, наскільки успішно перекладачеві вдалося відтворити семантику, стилістичне забарвлення та функціональне навантаження оригінальних авторських новотворів. Виявлено, що найбільш ефективними виявилися тактики калькування та створення перекладацьких неологізмів, які дозволили зберегти образність та експресивність okazіоналізмів. Встановлено, що в окремих випадках використання описового перекладу призвело до втрати лаконічності та виразності оригіналу. З'ясовано, що стратегія форенізації виявилася особливо ефективною при перекладі квазіреалій, допомагаючи зберегти атмосферу чужорідності фентезійного світу.

10. Проаналізовано випадки вдалої компенсації при неможливості точного відтворення okazіоналізму. Зроблено висновок про загальну адекватність обраних перекладацьких стратегій і тактик, які дозволили зберегти художню цінність та стилістичну своєрідність оригінального твору в українському перекладі. Проаналізовано проблеми і помилки, що виникають при перекладі okazіоналізмів з англійської на українську мову, та запропоновано шляхи їх усунення. Виявлено, що основними проблемами є неточна передача семантики okazіоналізмів, втрата їх експресивності та стилістичного забарвлення, порушення авторського ритму та мелодики тексту. Встановлено, що типовими помилками є буквальний переклад okazіоналізмів без урахування контексту, невиправдана заміна okazіоналізмів узуальними словами, ігнорування культурно-специфічних компонентів. Запропоновано шляхи усунення цих проблем, зокрема: глибокий аналіз структури та функцій okazіоналізму в оригіналі, використання креативних перекладацьких рішень, залучення фонових знань про культуру мови оригіналу, консультації з носіями мови. Рекомендовано використовувати комплексний підхід до перекладу okazіоналізмів, який би враховував як лінгвістичні, так і екстралінгвістичні фактори. Зроблено висновок про необхідність подальшого вивчення проблеми перекладу

оказіоналізмів та розробки спеціальних методик для роботи з цим типом лексики у художніх текстах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азарова Л. Є. Структурна організація складних слів (концепція „золотої пропорції”): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: спец. 10.02.01 “Українська мова”. К., 2002. 32 с.
2. Александрук І.В. Когнітивні та мовні механізми утворення неологізмів та оказіоналізмів у творах жанру фентезі (на матеріалі творів сучасних англійських та американських авторів). *Науковий вісник Рівненського інституту ВНЗ ВМУРоЛ «Україна»*: 2010. No1. URL: http://www.univerua.rv.ua/VNS1/Aleksandruk_I.V.pdf
3. Александрук І.В. Можлива картина світу творів жанру фентезі : (на матеріалі сучасних англійських та американських авторів). І. В. Александрук. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк, 2011. № 2, ч. 1 : Філологічні науки, мовознавство. С. 85-90.
4. Бабенко В. М. Художній переклад: історія, теорія, практика: навч. посіб. Ч.1. Українська перекладацька школа; Кіровогр. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2007. 325 с.
5. Бацевич Ф. С. Словник міжкультурної комунікації. Київ: Довіра, 2007. 205 с. (Словники України)
6. Бережна М.В. Антропонімія дитячої літератури жанру фентезі. Бережна М.В. *Нова філологія. М-во освіти і науки України ; Запорізький нац. ун-т. Запоріжжя : ЗНУ*, 2007. Вип. 27. С. 142-149.
7. Бернадська Н.І. Теорія роману як жанру в українському літературознавстві : автореф. дис. ... док. філолог. наук: 10.01.06. Київ, 2005. 36 с.
8. Бовсунівська Т. В. Теорія літературних жанрів: жанрова парадигма сучасного зарубіжного роману: підручник. Київ: ВПЦ «Київ. ун-т», 2009. 519 с.

9. Бойчук М. Параметризація поняття okazіоналізм. *Лінгвістичні студії*. 2011. Вип. 23. С. 8-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lingst_2011_23_3
10. Буйвол О. В. До проблеми жанрової класифікації фентезі. О. В. Буйвол. *Мова і культура*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2009. Вип. 11. С. 238-241.
11. Величенко О. В. Лінгвостилістичні особливості англomовного гумористичного роману-фентезі та їхній переклад українською. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського: Лінгвістичні науки: зб. наук. праць*. Одеса: Астропринт, 2020. No 30. С. 39-57.
12. Веретюк Т., Киричук С. Жанр міського фентезі в українській літературі. *Сучасні філологічні і методичні студії: проблематика і перспективи*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. для науковців, викладачів, учителів, здобувачів вищ. освіти, Харків, 18 трав. 2022 р. / 59-60 Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. ред) та ін.]. Харків : [б. в.], 2022. С. 105-108. ^[L]_[SEP]Винарчик О. «Магічна» термінологія «Гаррі Поттера» у творчості
13. Віняр Г. М., Шпачук Л. Р. Словник новотворів української мови (кінець 80-х - початок 90-х років ХХ століття). Кривий Ріг, 2000. 117 с.
14. Віняр Г. М., Шпачук Л. Р. Словник новотворів української мови кінця ХХ століття. Вип. 2. Кривий Ріг, 2002. 180 с.
15. Власенко І. В. Типи okazіоналізмів в жанрі фентезі (на матеріалі англійської, німецької, української та російської мов): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15 / Чорномор. нац. ун-т ім. Петра Могили; Державний заклад «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». Одеса, 2018. 258 с.
16. Вокальчук Г. М. Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект): монографія. Рівне : Перспектива, 2004. 524 с.
17. Вокальчук Г. М. Okазіональні лексичні новотвори в українській поезії ХХ століття : автореф. дис. д-ра філол. наук : 10.02.01 «Українська мова». Київ, 2009. 38 с.
18. Вокальчук Г.М. Я – беззразковості поет (Словотворчість М. Семенка): монографія. Рівне : Перспектива, 2006. 201 с.

19. Гера О. Власні назви в українському перекладі книг про Гаррі Поттера Дж.К. Ролінг. Оксана Гера. Іноземна філологія : укр. наук. зб. М-во освіти і науки України, Львівський нац. ун-т імені Івана Франка. Львів. Львівський нац. ун-т імені Івана Франка, 2007. Вип. 119 (2). С. 134-140
20. Джоан Кетлін Роулінг. *Актуальні проблеми сучасної термінології*. Збірник наукових праць: Матеріали регіонального науково-практичного семінару. Дрогобич, 2009. С. 156-159.
21. Іваницька М. Л. «Своє» та «чуже» у теорії перекладу та структурі мовної особистості перекладача. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Житомир : Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2012. Вип. 62. С. 64-6
22. Косович О. Оказіональне словотворення в сучасній французькій мові (на матеріалі мови мас-медіа, Інтернет-видань і художніх творів) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.05. Львівський національний університет ім. Івана Франка. Львів. 2008. 20 с.
23. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т.2 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К: ВЦ «Академія», 2007. – 624 с.
24. Лощина І. С. Неолексика у творах письменників Дніпропетровщини: дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Дніпро, 2016. 283 с.
25. Матвєєва Т. С. Романний дискурс української літератури другої половини ХІХ століття як метатекст: модель світу, жанрові трансформації: дис. докт. філолог. наук: 10.01.01. Харків, 2017. URL: <http://blanki-ua.com.ua/other/18495/index.html?page=2>
26. Молодча Н. С. Семантичні okazіоналізми в сучасному англomовному дискурсі : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 «Германські мови». Харків, 2011. 20 с.
27. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Київ: Ленвіт, 2016. 175 с.
28. Миколишена Т. В. Квазіреалія як засіб об'єктивації фантастичної картини світу та особливості її перекладу. Вісник Харківського національного університету

- імені В. Н. Каразіна. Сер. : Іноземна філологія. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2017. Вип. 86. С. 152–159.
29. Мойсієнко А.К. Актуалізація фразеологічних одиниць у художньому тексті. Українська лексикографія в загальнослов'янському контексті: теорія, практика, типологія : матеріали Міжнар. наук. конф., м. Київ, 12-13 травня 2011 р. Київ : Видав. дім Д. Бураго. 2011. С. 115-121.
30. Мосьпан Н. В. Семіолінгвістичний аспект українських перекладів казок Р. Кіплінга: монографія. Н. В. Мосьпан. – К. «Освіта України», 2011. 279 с.
31. Некряч Т. Є., Чала Ю. П. Через терни до зірок: труднощі перекладу художніх творів : [навч. посіб]. Вінниця: Нова книга, 2008. 200 с.
32. Нефьодова О. Д. Особливості лінгвостилістичної організації тексту британської літературної казки : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови», 2001. 19 с.
33. О.М. Турчак – Вісник дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні Науки». 2013. № 2 (6)
34. Олійник С. М. Інтертекстуальні та жанрово-стилістичні параметри фантастики Олеся Бердника: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01 – українська література. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2009. 19 с.
35. Особливості перекладу фразеологізмів з української мови англійською: навчально-методичний посібник для студентів філологічного факультету, ОП «Українська мова та література. Англійська мова та література». Укладач: Н. Ф. Венжинович. Ужгород: ПП Данило С.І., 2021. 104 с.
36. Павловська Н. Ю. Проблема досягнення адекватності перекладу контрактів з української на англійську мову : зб. наук. пр. Одеса. Лінгвістичні науки. 2015. № 20. С. 75-83.
37. Панченко О. Деякі засоби перекладу «вигаданих» слів. *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки. Випуск 175. 2017. С. 657-662.
38. Переклад як процес: [навч. посіб.] / [укл.: А. Є. Нямцу, І. Л. Тарангул]. Чернівці: Рута, 2008. 36 с.

- 39.Петров-Расторгуєв Є. Є., Кудрявцева Н. С., Карпенкова Н. Ю. Лексико-стилістичні особливості термінів-оказіоналізмів у науково-фантастичній літературі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. № 37 том 4. 2018. С. 85-87.
- 40.Плющ М.Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Підручник. 2-е видання, доповнене. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. - 328 с.
- 41.Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Київ-Полтава: Довкілля, 2010. 844 с.
- 42.Сеньків О.М. Індивідуально-авторська назва в англomовному дитячому фентезі. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія, 2017. №27, том 2. С. 121-125.
- 43.Судус Ю. В. Мовленнєві тактики реалізації стратегії дискредитації в англomовному дипломатичному дискурсі. Дис. Запоріжжя, 2018. 21 с.
- 44.Тараненко О. О. Гра слів / О. О. Тараненко. // *Культура слова*. – 1997. – №50. – С. 37-41.
- 45.Турчак О. Оказіоналізми як об'єкт лінгвістичного дослідження. *Українська мова*. 2004. № 2. С. 47-55.
- 46.Яремко Я. Семантичний аспект природи терміна. *Вісник: Проблеми української термінології*. Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2016. № 559. С. 53-56.
- 47.Alber J., Fludernik M. Mediacy and Narrative Mediation. *Handbook of Narratology*. Ed. by Peter Hühn, Jan Christoph Meister, John Pier, Wolf Schmid. Berlin: De Gruyter, 2014. 2-ed ed. P. 310-326.
- 48.Anolli L., Ciceri R., Infantino M.G. From «Blame by Praise» to «Praise by Blame»: Analysis of Vocal Patterns in Ironic Communication. *International Journal of Psychology*. 2002. Vol. 37. Issue 5. P. 266-276.
- 49.Anolli L., Ciceri R., Infantino M.G. Irony as a Game of Implicitness: Acoustic Profiles of Ironic Communication. *Journal of Psycholinguistic Research*. 2000. Vol. 29. P. 275-311.264
- 50.Beard R., Volpe M. Lexeme Morpheme Base Morphology. *Handbook of Word-Formation*. Ed by P. Stekauer, R. Lieber. Springer: Dordrecht, 2005. P. 189-207.

51. Bednarek M. Constructing nerdiness: characterisation in the Big Bang Theory. *Multilingua*. 2012. Vol. 31. № 2-3. P. 199-230.
52. Bousfield D. *Impoliteness in interaction*. Amsterdam: John Benjamins, 2008. 281 p.
53. Bousfield D., McIntyre D. Emotion and empathy in Martin Scorsese's «Goodfellas»: A case study of the «funny guy» scene. *Telecinematic Discourse: Approaches to the Language of Films and Television Series*. Ed. by R. Piazza, M. Bednarek, F. Rossi. Amsterdam: John Benjamins, 2011. P. 105-125.
54. Faizullaev A., Cornut J. Narrative practice in international politics and diplomacy: the case of the Crimean crisis. *Journal of International Relations and Development*. 2017. Vol. 20, № 3. P. 578-604.
55. Ifert Johnson, Danette; Roloff, Michael E.; Riffe, Melissa A. Politeness theory and refusals of requests: Face threat as a function of expressed obstacles. *Communication Studies*. 55 (2): 2014. P. 227-238
56. *In Statu Nascendi*. Теоретичні та прагматичні проблеми перекладо-знавства : Збірник студентських статей. Вип. 15. X. : НТМТ, 2014. 212 с.
57. *Rudden and Wyatt's EU Treaties and Legislation*. Ed. by Derick Wyatt. Oxford : Oxford University Press, 2010. P. 147-149.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

58. Хроніки Нарнії – 6. Срібне крісло – Клайв Степлз Льюїс (за перекладом Ігоря Ільїна, Катерин Воронкіної та Олександра Кальниченко), повний текст твору. Бібліотека української літератури УкрЛіб. 2.
URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=8478>
59. *The Silver Chair*, by C. S. Lewis. Project Gutenberg Canada / Projet Gutenberg Canada. URL: <https://gutenberg.ca/ebooks/lewiscs-silverchair/lewiscs-silverchair-00-h.html>